

АУДИТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Т
TRUMAN

№ 3

ІНДЕКС ВІДНОСИН

СІЧЕНЬ – БЕРЕЗЕНЬ / 2017

Шановні колеги, партнери та друзі,

З радістю представляємо Вам третю частину «Індексу відносин». Це - глибокий аналіз поточного стану справ у сфері зовнішньої політики України з декількох ключових напрямків - ЄС, США, Китаю і Росії.

Кожна подія у сфері зовнішньої політики (резонансна публічна заява, зустріч, угода, рішення) оцінювалася з точки зору «мінусів» та «плюсів» або її позитивного чи негативного впливу на динаміку двосторонніх відносин. За сумою балів кожного із напрямків формується індекс відносин.

За період із січня до березня 2017 року Україна продовжувала розвивати відносини зі своїми партнерами, зазвичай у позитивному руслі, попри високий рівень невизначеності, спричиненої діями Росії щодо України і перехідного періоду адміністрації Трампа.

За напрямком Україна-ЄС, перші три місяці 2017 року були взаємовигідними і для України, і для ЄС. Діалог між Брюсселем і Києвом був досить передбачуваним і менш політизованим, ніж раніше. Тоді, як основними питаннями двостороннього порядку денного між Києвом і Брюсселем залишаються боротьба з корупцією і реформа судової системи, спільними зусиллями України та ЄС вдалося здійснити прорив у процесі лібералізації візового режиму.

Відносини між Україною та США визначалися за принципом «Америка понад усе!», де основною ідеєю були налагодження та підтримка стосунків із адміністрацією Трампа, аби зробити США союзником України, чи, принаймні, її активним партнером у протистоянні російській агресії. Тому українські чиновники ініціювали цілу низьку контактів у новій адміністрації.

Щодо відносин із Китаєм, початок 2017 року демонструє розширення співпраці. Загалом, відносини з Китаєм мали стійку тенденцію до покращення і, нарешті, потрапили до центру уваги керівництва України поруч із рештою основних двосторонніх партнерів – США та ЄС.

Триває вороже протистояння Росії у відносинах із Україною. Кількість негативних балів, отриманих за події в цьому напрямку, є удвічі більшою, ніж у попередньому випуску «Індексу». У першому кварталі 2017 року Росія, переважно, згадується в контексті таємних операцій, ескалації біля Авдіївки і майбутніх розглядів у міжнародних судах.

Спеціальною темою другого випуску «Індексу відносин» був аналіз стану справ в оборонній промисловості. Тоді як російська агресія є головним стимулятором для розвитку оборонної промисловості в Україні, існує ряд серйозних перешкод, які можна подолати не лише створенням інфраструктури, а й із міжнародною підтримкою.

Ми будемо раді надати детальнішу інформацію щодо цих питань під час презентації третього випуску «Індексу відносин».

Дякуємо Вам за інтерес до України в міжнародному контексті.

З повагою,
Вікторія Закревська
Партнер TRUMAN Agency
vzakrevskaya@trumanagency.com

Зміст:

3 Методологія дослідження

Резюме відносин:

- 4** Україна – ЄС
 - 10** Україна – США
 - 18** Україна – Китай
 - 26** Україна – Росія
- ### **33 Індекс відносин**
- ### **34 Спецтема: Розбудова ОПК України: спільними зусиллями**

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Публікація «Аудит зовнішньої політики України. Індекс відносин» заснована на моніторингу та аналізі подій у зовнішній політиці України за ключовими напрямками – ЄС, США, Китай, Росія. Документ готується на регулярній основі – щоквартально – для відстеження динаміки розвитку ситуації. На додаток до постійних напрямків експертна група буде представляти аналіз спеціальної теми – найважливішої події, проблеми, тренду за звітний період. Важливою складовою дослідження є не лише спостереження експертів, а й ексклюзивні інтерв'ю представників української влади, що відповідають за ті чи інші напрямки зовнішньої політики, вітчизняних та іноземних дипломатів. Крім того, документ підготовлений на основі численних бесід із зарубіжними лідерами думок, офіційними особами.

У звіті представлено аналіз зовнішньополітичних подій в Україні по кожному з напрямків, а також аналіз підходів країни-партнера (регіону) щодо України за досліджуваний період. Документ розкриває специфіку подій і містить оцінки чинників, що вплинули на репутацію країни. На підставі викладених фактів зроблений прогноз розвитку ситуації.

Крім якісного аналізу, дослідники здійснили кількісний аналіз, оцінивши кожен напрямок за шкалою від 0 до 10 балів.

Критерії для кроку (кожен оцінюється в 0,5 бали):

- обговорення;
- домовленість;
- підписання документа;
- старт реалізації;
- виділення фінансування;
- політична підтримка;
- резонансні публічні заяви;
- часткове виконання домовленостей;
- нові ініціативи;
- повне виконання домовленостей.

У разі негативної оцінки критеріїв їх бали будуть зі знаком «мінус».

Загальна оцінка напрямку – це сума балів критеріїв, що характеризують даний напрямок протягом звітного періоду. Експертна група бере за основу методологію BISS¹, який розробив чітку шкалу оцінки подій у зовнішній політиці.

Шкала оцінки подій:

- Економічна і політична інтеграція, набрання чинності угодами про поглиблення співпраці – **7-10 балів**
- Підписання / ратифікація важливого договору (про співпрацю, торгівлю, тарифи тощо, підписання договорів про інтеграцію), надання кредиту та економічної допомоги – **4-6 балів**
- Офіційний візит рівня міністра (ключові міністри: закордонних справ, внутрішніх справ, оборони, економіки та фінансів), переговори про укладання договорів, офіційний візит вищого рівня (президент і прем'єр) з обох сторін – **1-3 бали**
- Позитивні заяви ключових політиків країни, МЗС по напрямку зовнішньої політики, парламентські резолюції – **1-2 бали**
- Офіційний візит рівня заступника міністра (і не ключових міністрів), парламентської делегації, виставки, бізнес-форуми, дні національних культур, важливі дипломатичні контакти і переговори – **1 бал**
- Негативні заяви ключових політиків країни, МЗС по напрямку зовнішньої політики, парламентські резолюції – **мінус 1-2 бали**
- Затягування із ратифікацією договорів, незапрошення на заходи, ненадання підтримки на міжнародному рівні – **мінус 2-4 бали**
- Порушення договорів, взаємних зобов'язань – **мінус 3 бали**
- Торгові війни, антидемпінгові розслідування, бойкот товарів, ембарго, висилка дипломатів, відкликання послів – **мінус 4-6 балів**
- Провокації, розрив дипломатичних відносин, військові дії – **мінус 7-10 балів**.

¹ BISS (Belarusian Institute for Strategic Studies / Білоруський інститут стратегічних досліджень). Джерело: <http://belinstitute.eu/ru/tags/индекс>

ВІДНОСИНИ УКРАЇНА-ЄС

Січень – Березень 2017

Позитивні бали: +59

Негативні бали: -6

Загалом: +53

РЕЗЮМЕ ВІДНОСИН

Загалом, перші три місяці 2017 року були взаємовигідними і для України, і для ЄС. Діалог між Брюсселем і Києвом у цьому кварталі був досить передбачуваним і не надто політизованим, перевівши співпрацю здебільшого на технічний рівень.

Позитивним моментом, у відносинах між Україною і ЄС є прорив у процесі лібералізації візового режиму, наразі очікується затвердження його Радою і набуття чинності до середини червня. Ратифікація Угоди про асоціацію голландським парламентом і результат нещодавніх парламентських виборів стали причиною для оптимізму щодо повної ратифікації Угоди. Зрештою, попри невирішені досі питання порядку денного України-ЄС, зокрема мораторію на експорт необробленої деревини, ЄС ухвалив і виділив другий транш у розмірі 600 млн. євро макрофінансової допомоги Україні.

Основні теми двостороннього порядку денного – боротьба з корупцією і реформа судової системи України. Серйозної шкоди відносинам між Україною та ЄС завдала непослідовність Києва у виборі аудитора для НАБУ і прийнятті поправок до закону про електронні декларації. Обидва питання викликали негативну реакцію в ЄС на різних рівнях, адже їх інтерпретують як крок назад у боротьбі з корупцією.

ХРОНІКА ВІДНОСИН

Відносини між Україною та ЄС у питанні спрощення візового режиму значно просунулися вперед за перший квартал 2017 року. Як ми й передбачали у попередньому випуску «Індексу відносин», ЄС ухвалив механізм призупинення (13 лютого), який відкрив шлях для швидкого просування процедури, зокрема угоди між депутатами Європарламенту і Ради щодо відмови від візових вимог для України (28 лютого), позитивного рішення в Комітеті постійних представників (2 березня) і рішення у Комітеті Європарламенту з громадянських свобод, юстиції та внутрішніх справ (9 березня).

Вирішального кроку досягнуто 6 квітня, коли Європарламент ухвалив резолюцію і проголосував за лібералізацію візового режиму для України. «За» проголосував 521 депутат, 75 – «проти», і 36 «утрималися». Україна отримала менше голосів у порівнянні із Грузією (553 «за», 66 «проти»), але більше, ніж Молдова (460 «за», 40 «проти»). Варто зазначити, що 75 голосів «проти» – це вагома цифра для Європарламенту. Власне, днем раніше, 5 квітня, під час дебатів щодо спрощення візового режиму для України, депутати Європарламенту порушували питання, з якими зіштовхнулася Україна. Попри позитивну оцінку українських реформ, лунала також критика на адресу Києва.

Негативні коментарі слід розділяти на дві групи. Перша – від депутатів Європарламенту, які сказали, що голосуватимуть за лібералізацію візового режиму для України, однак, на їхню думку, в Україні досі існує низка проблем. Друга – від депутатів, котрі вважають голосування за надання Україні безвізового режиму помилкою і, дублюючи російську пропаганду,

стверджують, що Україна не лише не заслуговує на безвізовий режим, а й єдине, чого досягне ЄС таким кроком – ще більший розкол між Україною та Росією. Варто зазначити, що 60 із 75 голосів «проти» належать представникам ультраправих (радикальних) партій, які навмисно чи ні, «підспівують» Росії. Решта 15 – від лівих депутатів Європарламенту і тих, хто не належить до жодної фракції. Лише один голос «проти» від Європейської народної партії (французького депутата Європарламенту, пов'язаного з партією Франсуа Фійона), що вкрай незвично для ЄНП. Серед тих, хто проголосував «проти»: 18 італійців, 16 британців, 16 французів, 7 голландців, 6 греків, 4 австрійців, 4 німців, 2 шведи і по одному депутату з Чехії, Польщі та Бельгії. Позиція італійців, французів, голландців, та інших ультраправих зрозуміла з їхньої риторики у власних країнах, однак голосування депутатів з Великобританії викликає здивування. Видається нелогічним, що країна, яка виходить зі складу ЄС і ніколи не була членом Шенгенської угоди, виступає проти візової лібералізації для України.

Після голосування в Європарламенті пропозицію буде передано Раді, а після її ухвалення Україна увійде до переліку третіх країн, громадяни яких звільнені від необхідності отримання візи. Передача може відбутися через 20 днів після публікації ухваленної Резолюції в Офіційному журналі ЄС. На практиці, як зазначалося у попередньому випуску «Індексу відносин», це означає, що Рада затвердить і підпише документ до середини травня. Ще через 20 днів після публікації, у середині червня, безвізовий режим набуде чинності (наші колеги з видання «Європейська правда» підраховали точну дату – 11 червня).

Озираючись на процес візової лібералізації, слід відзначити, що Україна витратила багато часу на порожні розмови з ЄС у спробах реалізувати зручні реформи і перемовини з невиконання решти. У порівнянні з двома іншими країнами Східного партнерства, які також проходили процес лібералізації візового режиму, Україна витратила набагато більше часу, ніж вони. Київ отримав перший план дій щодо візової лібералізації (VLAP) з ЄС в листопаді 2010 року, Молдова в січні 2011 року і Грузія в лютому 2013-го. Безвізовий період для Кишинева розпочався з квітня 2014 року, тоді як Грузія лише трохи випереджала Україну. Це означає, що Молдові знадобилося 3 роки і 3 місяці від дати отримання плану дій до здобуття безвізового режиму, 4 роки і 3 місяці для Грузії, і 6 з половиною років Україні. Урок, який має засвоїти Україна з цього процесу – необхідність виконувати власні зобов'язання і не намагатися шукати компроміс у технічних питаннях. Звісно, наприкінці процес (голосування) є політичним, але невідповідність технічним вимогам спонукає політичні сили до протидії. Насправді Україна почала послідовно виконувати план дій влітку 2014 року, таким чином, шлях до лібералізації візового режиму міг бути значно коротшим, ніж він був. Важливо, що лібералізація візового режиму була вельми корисним процесом модернізації і реформування України, і тому не повинна розглядатися вузько, лише як можливість вільних подорожей, попри те, що саме так сприймають її більшість громадян.

Багато з тих, хто прагне бачити Україну реформованою і успішною, побоюються, що Європейський Союз втратить контроль над Україною, а отже, і кроків назад та замороження реформ у секторі боротьби з корупцією, які проводилися під тиском отримання безвізового режиму. ЄС це бачить інакше, оскільки у нього і партнерів залишається достатньо інструментів впливу, зокрема, фінансового, аби втримати Україну на шляху реформ. У підсумку, за словами джерел в ЄС, механізм призупинення (який ми детально аналізували у попередньому випуску «Індексу відносин») забезпечує достатню кількість способів «вилити відро холодної води» на українську владу, якщо та надумає відступити від своїх зобов'язань. Тепер існує більше підстав і учасників для призупинення безвізового режиму, ніж раніше, включаючи держав-членів. Водночас, досягнуто значного консенсусу в тому, що Україна повністю заслуговує візової лібералізації, яка дасть змогу пересічним українцям пізнати ЄС.

Дружний політичний сезон для України в ЄС

Хвиля виборів у нечисленних, але найбільш важливих країнах-членах ЄС 2017 року викликала у Києві певну стурбованість. Нідерландські загальні вибори стали лакмусовим папірцем водночас і для Нідерландів, і для Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Головною проблемою, на думку України й багатьох інших країн, була ймовірність перемоги ультраправої Партії Свободи під керівництвом Герта Вілдерса над Народною партією за свободу і демократію чинного Прем'єр-міністра Нідерландів Марка Рютте та фор-

мування нею правлячої коаліції. На щастя для України, перемогу виборів Народна партія за свободу і демократію, отримавши в парламенті на 8 місць менше, ніж на попередніх виборах. Партія Свободи прийшла другою і здобула на 5 місць більше, ніж минулого разу. Несподіванкою стали результати Зеленої Лівої партії, яка отримала у парламенті на 10 місць більше, ніж на попередніх виборах. Наразі ведуться перемовини про коаліцію, і, хоча деталей поки немає, однак лідерство НПСД разом із християнськими демократами і лібералами з партії «Демократи 66» є очевидним. Перемозі партії Марка Рютте сприяв ще й конфлікт між Туреччиною і Нідерландами: оскільки влада зайняла сильну позицію проти турецької агітації щодо референдуму в Роттердамі, Герт Вілдерс позбувся одного зі своїх ключових популістських «меседжів».

На хвилі суперечки багато хто забув, що 23 лютого нідерландська Палата представників проголосувала за ратифікацію Угоди про асоціацію між ЄС та Україною і, таким чином, відбувся найважливіший етап. Для завершення процесу ратифікації далі голосуватиме Сенат Нідерландів, після цього ратифікація має бути підписана королем і надіслана до Брюсселя. За словами дипломатів ЄС у Києві, проблем із голосуванням у Сенаті не передбачається. Тільки-но процес завершиться, Україна та ЄС зможуть сповна користуватися Угодою про асоціацію і безвізовим режимом, котрі є основними елементами для зближення у відносинах.

Хоча Україна та ЄС можуть з полегшенням зітхнути після нідерландських виборів, попереду ще важливіші перегони – у Франції та Німеччині. У французьких виборах, що відбулися 23 квітня (другий тур 7 травня) зірки також зійшлися на користь України. Донедавна двома головними кандидатами були Марін Ле Пен (противниця ЄС і путіністка) та Франсуа Фійон (його також вважали лояльним до Росії). Успішна кампанія колишнього міністра економіки Еммануеля Макрона і корупційні звинувачення проти Франсуа Фійона вплинули на вподобання виборців. Еммануель Макрон здобув перемогу в першому турі та змагатиметься за перемогу з Ле Пен у другому турі. За результатами опитувань громадської думки, Ле Пен, ймовірно, програє з результатом 65% проти 35%.

Якщо соціологічні дослідження правильні, то обрання Макрона буде серйозним кроком для стабілізації ЄС, враховуючи, що Франція дотримуватиметься проєвропейської лінії, яку сповідує Макрон і його партія (En Marche). Це б також істотно послабило ультраправий вплив і перервало б ланцюг негативних новин – Брекзиту та нідерландського референдуму, що стали жахіттями для ЄС у 2016-ому. Це також дуже важливо для України, з огляду на участь Франції у «Нормандському форматі» і на той факт, що Німеччина матиме менше впевненості в просуванні певної політики щодо України без підтримки Парижа. Іншою важливою подією будуть французькі парламентські вибори в червні. Вибори до законодавчого органу Франції також дуже важливі для підтримки майбутнього президента.

Щодо німецьких виборів, які відбудуться у вересні 2017 року, результат видається позитивним з української перспективи. Чинний канцлер Ангела Меркель, яка підтримує Україну, опонуватиме соціал-демократу Мартіну Шульцу, котрий також на боці України й нещодавно обіймав посаду Президента Європейського парламенту. Висування Шульца як лідера Соціал-демократичної партії (СДПН) і кандидата на посаду канцлера значно підвищило рейтинг СДПН на майбутніх федеральних виборах. Україна фактично підтримує обох кандидатів, і тому, найімовірніше, залишатиметься нейтральною у цій темі, аби не потрапити до тієї ж пастки, що й з виборами у США.

Нарешті, список позитивних новин для України очолює переобрання Дональда Туска на посаду президента Європейської ради. Президент Туск завжди відіграв важливу роль у вирішенні питань, пов'язаних з Україною. Його переобрання є своєрідною гарантією того, що Україна матиме адвоката і в Раді, і в ЄС. Проте Україна повинна утримувати баланс у деяких питаннях, враховуючи конфлікт між нинішньою польською владою і Дональдом Туском, а також його колишньою партією.

Контроль боротьби з корупцією

Перші три місяці 2017 року були взаємовигідними для України та ЄС. Діалог між Брюсселем і Києвом мав передбачуваний характер і був менш політизованим, спрямовуючи співпрацю у технічне русло. Однак у березні 2017 року відносини між сторонами значно погіршилися через занепокоєння, пов'язане з процесом відбору незалежного аудитора для Національного антикорупційного бюро України і закону, прийнятого Верховною Радою, який, серед іншого, зобов'язує неурядові та інші антикорупційні організації, а також треті сторони, пов'язані з такими організаціями, подавати електронні декларації.

В ЄС закон різко розкритикували. Зокрема, комісар Ган зазначив, що «електронні декларації повинні бути спрямовані на корупцію в державному управлінні й не перешкоджати роботі громадянського суспільства». Тому ЄС розглядає нові поправки як «крок назад, що має бути переглянутий». Критику чиновників ЄС підтримало Посольство США у Києві, назвавши таке рішення регресом у процесі реформ. Негативні відгуки викликав закон і за межами України. Під час пленарних дискусій в Європейському парламенті з питань лібералізації візового режиму для України, низка євродепутатів згадали новий закон як спробу залякати тих, хто бореться з корупцією в Україні. Також джерела в ЄС звернули увагу на те, що закон завдає серйозної шкоди відносинам між ЄС та Україною і створює негативне середовище у двосторонніх відносинах. Зазначено, що замість підтримки боротьби з корупцією, політична еліта намагається змусити замовкнути тих, хто чинить тиск на корумпованих чиновників.

Мотивація українських депутатів при ухваленні закону полягала в тому, що борці з корупцією спочатку повинні довести власну «чистоту», і лише тоді боро-

тися з корупцією серед чиновників. Особливо вражає, що закон ініціювала депутатка, яка фактично сама представляла табір громадських активістів раніше. Співрозмовники в дипломатичній службі ЄС і українські посадовці, які працюють з ЄС, поділяють думку про те, що закон могли створити з метою помсти окремим активістам, які «перетнули червону лінію» тому, можливо, йдеться про політичне замовлення. Джерела зазначають, що ідея закону виникла у кількох депутатів і в Адміністрації президента, хоча не особисто у Президента. Насправді, ухвалення закону про електронні декларації стало свого роду підставою Президента Порошенка, враховуючи, що він не міг накласти на закон вето, адже той стосувався й військовослужбовців. Невтручання налаштувало проти Президента громадянське суспільство та міжнародну спільноту.

Закон спровокував критику проти президента з різних боків. По-перше, громадянське суспільство сприйняло його як спробу контролю. Звичайно, кількість суб'єктів громадянського суспільства, які підпадають під цей закон не така велика, як здається, проте вони мають значний резонанс і зв'язок із особами, що ухвалюють рішення, та міжнародною спільнотою. Це може перешкодити реалізації закону й перетворити його на ще одну кампанію проти чинного президента, тим самим зміцнюючи такі погляди серед громадянського суспільства, та послабити суспільну підтримку українського керівництва. По-друге, ЄС, США та інші гравці критикують поправки до закону, що робить відносини з Україною проблемними, і виділяють його як дестабілізуючий фактор. Невдоволення зростає ще більше через те, що закон зачіпає іноземні організації, які працюють в Україні у сфері боротьби з корупцією. Це означає, що ЄС, США та інші експерти, консультанти і т.д., які допомогли Україні з антикорупційними реформами, також будуть змушені заповнити електронні декларації. Тому деякі дипломати підкреслили, що зміни у законодавстві України дуже схожі на російський стиль управління боротьбою з корупцією, мимоволі перетворюючи активістів/експертів із боротьби з корупцією на іноземних агентів. По-третє, опозиція використовувала закон на власну користь у несприятливій для президента ситуації. Фракція Юлії Тимошенко в парламенті запропонувала скасувати поправки щодо НУО та повернутися до попередньої редакції. Багато хто розуміє, що ця ситуативна позиція спрямована проти чинного президента, однак завдяки цьому кроку партія Тимошенко викликала симпатію деяких суб'єктів громадянського суспільства, адже не залишилася осторонь.

Малоймовірно, що поправки до закону залишатимуться в нинішньому вигляді. Проведено обговорення на різних рівнях, наскільки закон є «правильним». Висловлювалися сподівання, що впродовж місяця президент і деякі депутати знайдуть механізм так змінити закон, щоб не відлякувати громадянське суспільство та експертів від роботи у сфері боротьби з корупцією. Активісти громадянського суспільства можуть заручитися підтримкою депутатів в парламенті, які б

звернулися до Конституційного суду з перевіркою, наскільки такий закон є конституційним. Існує поширена думка, зокрема серед іноземних дипломатів в Україні, про дискримінаційність закону. Також часто лунає аргумент, що несправедливо змушувати представників громадянського суспільства заповнювати електронні декларації, адже вони не займають державних посад і не ухвалюють рішень. Дехто з активістів стверджував, що вони готові заповнювати декларації, якщо матимуть такі ж компетенції і повноваження, що й чиновники. Президент заявив, що НУО будуть змушені заповнювати електронні декларації з початку 2018 року, а також буде створено робочу групу для опрацювання закону й усунення політичного тиску та обмежень для НУО. Джерела в дипломатичних колах України зазначили, що на Банковій пообіцяли пом'якшити наслідки закону найближчим часом і таким чином зменшити шкоду, завдану відносинам між Україною та ЄС.

Закріплення антикорупційних досягнень в Україні

До скандалу із законом, що зобов'язує НУО, котрі спеціалізуються на боротьбі з корупцією заповнювати електронні декларації, основною темою був аудит Національного антикорупційного бюро України. Аудит є важливим, оскільки це єдиний спосіб, у який можна звільнити чинного керівника Бюро – Артема Ситника. Закон про НАБУ має ускладнити процедуру звільнення голови Бюро, щоб вберегти його від політичного впливу. Тому, якщо три аудитори (призначені парламентом, урядом і президентом) нададуть НАБУ негативну оцінку, Ситника буде звільнено. Хоча вибір аудитора від парламенту був передбачуваним, ситуація різко змінилася перед його затвердженням Радою. Роберт Сторч із департаменту юстиції США з'ясував, що британський приватний детектив Найджел Браун також претендував на цю посаду, вже після його номінації депутатом від БПП Ігорем Гриневим. Зрештою, жодного із них не було обрано. ЗМІ та ЄС оцінюють цю ситуацію як спробу Банкової мати лояльного аудитора, призначеного Радою, який забезпечував би більшість у групі з трьох після призначення Президентом власного аудитора.

9 березня ЄС і США відреагували різкою заявою, підкресливши, що «майбутній аудит НАБУ повинен бути незалежним, прозорим і надати об'єктивний аналіз діяльності НАБУ за останній рік». У доповнення до спільної заяви, чиновники ЄС і США в Україні доклали зусиль для підтримки незалежності процесу від впливу поза парламентом. Декілька послів ЄС у приватній розмові висловили побоювання з приводу бажання влади номінувати «кишенькового» аудитора задля очевидної спроби встановлення контролю над НАБУ. Незалежна робота НАБУ разом із Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою має вирішальне значення для успіху України і для подальшої підтримки України з боку ЄС. Особливо тепер, коли НАБУ на-

решті впіймало до тенет свою першу велику рибу – голову Державної фіскальної служби Романа Насірова. Випадок Насірова, якого підозрюють у допомозі в розкраданні 75 мільйонів доларів США, є прецедентом, що покаже, як працюють антикорупційні інституції і чи може бути демонтована система узаконеної корупції. Зокрема, ЄС очікує побачити злагоджену співпрацю між НАБУ і Генеральною прокуратурою України, думки яких, як відомо, розходяться.

Загалом у ЄС задоволені кроками, зробленими у напрямку антикорупційних реформ. Основний прогрес, на якому наголошують, це демонтаж схеми у газовій сфері, втрати через яку щороку сягали близько 10 млрд доларів, очищення банківської системи та політика закупівель, яка, завдяки роботі системи Prozorro, стала прозорішою та ощадливішою. Також у березні запущено систему електронного управління повернення ПДВ, що впродовж тривалого часу була джерелом корупції. Тепер влада стверджує, що система повністю автоматизована і немає ніякої можливості здійснити повернення ПДВ в ручному режимі.

Тепер ЄС готовий закріпити успіхи, досягнуті в системі, аби гарантувати неможливість повернення назад на основі політичної кон'юнктури. Високий пріоритет буде надано створенню антикорупційного суду й незалежного компетентного Верховного суду. Велика увага також приділяється процесу приватизації як інструменту для зменшення корупції. В Україні існує близько 3000 державних підприємств, багато з них є тягарем для держави й підозрюються в корупції. Таким чином, приватизація державних компаній принесе в Україну інвестиції і новий рівень ефективності в управлінні цими активами.

Гнучкий підхід ЄС до підтримки України

Брюссель завжди висуває певні умови, перш ніж надати підтримку Україні, і має на це право, в іншому разі багато реформ ніколи б не відбулися. Макрофінансова допомога від ЄС у розмірі 1,8 млрд євро для України, про яку домовилися ще у 2015-му, затрималася аж до березня 2017 року, коли Київ отримав другий транш на суму 600 млн євро. Перший транш (600 млн євро) Україна отримала у 2015 році, відразу після підписання, й очікувала на інші два до кінця 2016 року. Однак, попри те, що макрофінансова допомога є по суті дешевим довгостроковим кредитом, виплати за другим і третім внесками були узгоджені з ЄС в процесі підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Україною та ЄС, який містить певні умови, котрі Україна зобов'язалася виконати.¹ Перелік заходів включає різні питання – від державних фінансів і бізнесу до енергетики і соціальних проблем. До 2017 року Україна виконала багато вимог (особливо ті, які також містяться в документах МВФ або VLAP (План дій для візової лібералізації), проте процес реалізації деяких було зупинено. Додатковою проблемою став 10-річний мораторій на необроблену деревину, що був нав'язаний українськи-

¹ Макрофінансова допомога Україні, Кредитна лінія від Європейського Союзу на суму до 1,8 мільярда євро, МЕМОРАНДУМ ПРО ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ між УКРАЇНОЮ як Позичальником та ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ як Кредитором, http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_015#n27

ми законодавцями в 2015 році. Він викликав невдоволення з боку ЄС, оскільки суперечив зобов'язанням, які взяла на себе Україна в рамках співпраці з СОТ та Угоди про асоціацію. ЄС (ймовірно, комісар Ган) висунув умову виділення другого траншу: скасування мораторію на експорт необробленої деревини.

Зрештою, як вже згадувалося вище, ЄС перерахував Україні кошти на початку квітня попри відсутність прогресу з низки питань по Меморандуму й зняття мораторію. Чиновники припустили, що ЄС вирішив рухатися вперед з виплатами, оскільки термін виплати макрофінансової допомоги закінчується, після чого кошти будуть перерозподілені на інші потреби. Українські депутати продемонстрували інфантильний і популістський підхід, стверджуючи, що ціна позики від ЄС – карпатський ліс.

Насправді, основної заявленої мети заборони вивезення лісу – зменшення нелегальної вирубки – так і не було досягнуто. Цифри, представлені в статистичних даних, щороку однакові: реєстрацію проходить близько 20 млн кубометрів лісу, тоді як, за повідомленнями «Європейської правди», реальне число є, щонайменше, удвічі більшим. Попри активну риторику ЄС з цього питання, скасування мораторію досягнути не вдалося. Більш того, в ЄС пропонували залишити заборону на вирубку в окремому районі, але з однаковими умовами для всіх і без поділу на українську та неукраїнську деревину.

Очікування на наступні три місяці

Відносини між Україною та ЄС продовжать плавний розвиток. Основними досягненнями має стати набуття чинності Угоди про асоціацію (після голосування в Сенаті Нідерландів) і дозвіл на подорожі без віз. Погіршуватиме відносини між Україною та ЄС закон про електронні декларації для неурядових організацій, процес вибору аудитора для НАБУ й заборона на експорт необробленої деревини. Серйозної шкоди стосункам можуть завдати передчасні парламентські вибори в Україні. Чиновники ЄС у Брюсселі та Києві неодноразово попереджали про необхідність провести вибори у визначений термін і зосередитися на проведенні реформ.

Іншими пріоритетами для ЄС будуть боротьба з корупцією шляхом створення антикорупційного суду, забезпечення незалежності судів (особливо Верховного Суду), початок приватизації, земельна реформа, енергетична ефективність та інші соціальні аспекти.

З українського боку, крім завершення ратифікації Угоди про асоціацію та візової лібералізації, від ЄС також очікується продовження санкцій, краще розуміння умов, в яких перебуває Україна, а тому зменшення тиску стосовно окремих питань і розблокування Угоди про «відкрите небо», яка наразі заблокована через суперечку Іспанії та Великобританії щодо аеропорту в Гібралтарі.

Події у відносинах Україна-ЄС (січень-березень 2017). Оцінка в балах

Дата	Подія	Бали
17 січня	Державна авіаційна служба підписує угоду про збіжність систем сертифікації під час зустрічі з Європейською комісією.	+3
	Державна прикордонна служба розпочинає Twinning-проект.	+1
31 січня	Прес-секретар ЄС виступив із заявою про становище у сфері прав людини в Криму.	+2
1 лютого	ЄС у співпраці з Данією запускає ініціативу з боротьби із корупцією в Україні. Бюджет – 16 млн. євро	+1
8 лютого	Україна ратифікує Угоду про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції.	+3
	Уряд передає постанову «Про затвердження Плану дій з підготовки введення спільного авіаційного простору між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами».	+2
10 лютого	Європейський інвестиційний банк (EIB) запускає нову програму для підтримки приватного сектору в Україні.	+3
13 лютого	Європейський парламент схвалив механізм призупинення безвізового режиму для України.	+3
20 лютого	ЄС виділяє 18 млн. євро гуманітарної допомоги жертвам конфлікту на сході України.	+4
22 лютого	Україна ратифікує Угоду між Україною та ЄС про участь України у програмі Європейського Союзу з підтримки малих і середніх підприємств (COSME).	+2
23 лютого	Нижня палата парламенту Нідерландів ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною та ЄС.	+4
28 лютого	Євродепутати і члени Ради згодні відмовитися від візових вимог ЄС для українців.	+2
1-2 березня	Україна і ЄС розпочинають діалог на високому рівні між Україною та ЄС щодо горизонтальних питань та окремих секторів промисловості, а також, декількох зустрічей робочих груп: <ul style="list-style-type: none"> • з питань усунення технічних бар'єрів у торгівлі; • з питань малого і середнього підприємництва; • з питань співробітництва у космічній галузі; • з питань публічних закупівель; • з питань промисловості (автомобілебудування). 	+2
2 березня	Комітет постійних представників країн-членів ЄС (COREPER) ухвалює рішення щодо лібералізації візового режиму для України.	+3
3 березня	Рада ЄС розширює рішення заморозити рахунки 15 осіб, підозрюваних у розкраданні державного майна України або зловживань владою, що призвело до бюджетних втрат для України, до 6 березня 2018 року.	+4
7 березня	Європейський Союз виступає із заявою на підтримку НАБУ і САП, і наголошує на необхідності створення антикорупційних судів.	-2
9 березня	Комітет Європарламенту з громадянських свобод, юстиції та внутрішніх справ (LIBE) проводить остаточне читання резолюції про додання України до списку третіх країн, для чийх громадян анулюються візові вимоги.	+3
	Посольство США та Представництво ЄС в Україні виступають із заявою щодо аудиту НАБУ.	-2
13 березня	Рада продовжує термін дії обмежувальних заходів, введених щодо дій, які обмежують або загрожують територіальній цілісності, суверенітету і незалежності України - до 15 вересня 2017 року.	+3
15 березня	В Україні відбувається Міжнародна конференція країн-членів ЄС та країн Східного партнерства з інтегрованого управління спільними кордонами.	+1
16 березня	Європейська комісія ухвалює виділення другого траншу макрофінансової допомоги Україні у розмірі 600 млн. євро.	+4
	Європарламент закликає Росію звільнити українських в'язнів.	
	Зустріч Парламентського комітету асоціації між Україною та ЄС.	+2
17 березня	У третю річницю незаконної анексії Криму і Севастополя, ЄС бере на себе зобов'язання щодо подальшого невизнання.	+3
24 березня	Затверджено нове фінансування у розмірі 3 млн. євро в рамках програми супутникової візуальної розвідки для підтримки Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ.	+4
	Комісар ЄС Йоганн Хан зробив заяву щодо зміни закону про електронне декларування в Україні.	-2

ВІДНОСИНИ УКРАЇНА-США

Січень – Березень 2017

Позитивні бали: +34

Негативні бали: -6

Загалом: + 28

РЕЗЮМЕ ВІДНОСИН

America first чи «спочатку Америка» – це не лише слоган, з яким прийшов у Білий Дім Дональд Трамп. Це і принцип, яким керувалась впродовж останніх місяців зовнішня політика України. На налагодження мостів з новою адміністрацією були кинуті всі зусилля. Головна ціль української «Америки first» – зберегти Сполучені Штати у ролі якщо не ключового союзника, то принаймні активного партнера України у стримуванні агресії Росії.

Американські урядовці наразі характеризують зусилля України з налагодження зв'язків з новою, ще досі неукмплектованою на українському напрямку, адміністрацією як неоднозначні (*mixed*).

З одного боку, з моменту обрання Трампа на посаду президента Україна встановила набір контактів, яким би позаздрила навіть чимала кількість союзників США, не кажучи вже просто про міжнародних партнерів Вашингтона.

З іншого боку, стверджують всі без винятку американські співрозмовники, є проблема з тим, хто і яким чином представляє Україну у Вашингтоні. Відповідно, складно зрозуміти, яким є ключовий месидж від держави Україна і в чому суть тієї історії, яку про себе держава Україна прагне донести до нового президента США та його оточення. Американські дипломати також радять не допустити ситуації, коли за наведенням мостів з Вашингтоном, українська позиція буде недопредставлена в Берліні та Парижі.

«Позиція новообраного президента та його команди щодо України в грудні-січні – це одне, позиція в березні-квітні – це вже інше», - стверджує високопоставлений представник українського уряду. Україні завдяки низці незалежних від неї фактів та факторів потрохи вдається позбутись титулу переможця в номінації «найбільший міжнародний лузер після перемоги Трампа». Понад те, судячи з низки ознак, стратегія України на американському напрямку де-факто полягає у тому, щоб не лише зберегти здобуте за часів президентства Обама, але й спробувати набути ще більше за президентства Трампа.

Однак, підвищуючи планку очікувань, не варто плутати дві речі: більш скептична до Росія політика нової адміністрації не перетворює цю адміністрацію автоматично в проукраїнську. Антиросійськість та проукраїнськість зазвичай дуже добре уживаються в політичних колах різних країн світу, але ці речі все ж не тотожні.

Завдання-максимум для української зовнішньої політики – зробити Україну цікавою для нової адміністрації незалежно від динаміки відносин США з Росією – продовжує бути важкодоступним. Відповідно, залишається за традицією максимально використати момент, коли розчарування в Росії відкриває можливості для зацікавлення Україною.

ХРОНІКА ВІДНОСИН

Змагання: «Хто перший зустрінеться з Трампом»

Перехід від старої до нової адміністрації для української владної верхівки відбувся без зайвого жалю. У січні після певних сумнівів і вагань Україну з візитом відвідав віце-президент Байден. У Києві були питання щодо доречності такого візиту, але не прийняти такого поважного й емоційно прив'язаного до України гостя не могли. Байден приїхав, щоб іще раз наголосити, як важливо сфокусуватись на боротьбі з корупцією, і розповісти, наскільки критичними для України в цьому контексті будуть наступні півроку. Для американського віце-президента це була остання закордонна поїздка, що доволі символічно. Однак, подекуть обізнані люди, Байден зробив для українського президента прощання з ним абсолютно безболісним, коли вже відлітаючи з України запросив на борт сво-

го літака Арсенія Яценюка, з яким вже формально на американській території про щось говорив близько 45 хвилин. Окремі представники української влади сприйняли це як ляпас: після всіх зустрічей з президентом і прем'єром запросити колишнього прем'єра, та ще й на борт літака, а не просто у віп-залу «Борисполя»... Навіть при тому, що думками та планами українська влада вже була з новою адміністрацією. І цінність Байдена на той момент полягала передусім в тому, наскільки він, передаючи справи своєму наступнику Мейку Пенсу, зміг йому пояснити важливість українського досьє (а він дійсно старався це зробити).

З моменту обрання Трампа в США в активі України – дві телефонні розмови президентів, зустріч президента України та віце-президента США, кілька телефонних розмов президента та держсекретаря, телефонна розмова президента України та віце-президента США. А також зустріч міністра закордонних справ та держсекретаря, зустріч міністра закордонних справ та радника з питань національної безпеки й візит у Вашинг-

тон новопризначеного першого заступника міністра закордонних справ Вадима Пристайка. Показово, що Білий Дім, схильний за президента Трампа до красномовних епітетів навіть у протольних звітах, у своєму релізі назвав телефонну розмову Трампа та Порошенка «дуже доброю». У Києві теж були задоволені обома телефонними розмовами. **Передусім тому, що Трамп чітко кваліфікував під час переговорів агресію Росії як агресію, а анексію Криму – як анексію.**

Частина з цих контактів були спрямовані на те, щоб забезпечити зустріч Порошенка та Трампа на найвищому рівні. І не просто забезпечити, а забезпечити ДО зустрічі Трампа з Путіним.

Основою для переговорів про двосторонню зустріч з українського боку стало обговорення в телефонній розмові двох лідерів потенціалу для такої зустрічі у найближчому майбутньому. У Києві почали тестувати ґрунт для можливості провести її ще у лютому. Порошенко повідомляв про намір зустрітись з Трампом у лютому в інтерв'ю WSJ. У Києві навіть називали попередню дату візиту – 21 лютого.

Розрахунок Києва був на те, що, якщо озвучити сподівання на зустріч з Трампом публічно, це певним чином зобов'язуватиме американську сторону серйозніше розглянути запит з Києва. Зустріч Порошенка з Трампом раніше зустрічі Трампа з Путіним є для української сторони принциповим питанням. Хоча в зустрічі після Путіна теж є плюси: Порошенко зможе аргументовано спростувати кремлівську версію подій на Сході України й пояснити, чому “велика оборудка” з Москвою не відповідає інтересам не лише Києва, але й Вашингтона.

Шанси на зустріч Порошенка з Трампом до аналогічної зустрічі між Трампом та Путіним залишаються низькими. Є принаймні дві причини, чому у Білому Домі не готові були прийняти українського президента. По-перше, на думку деяких американських десижнмейкерів, сам факт зустрічі Порошенка та Трампа до зустрічі Трампа з Путіним міг би створити неправильне тло для майбутніх переговорів американського президента з російським. Хоча, враховуючи пресинг, який чинився на нову адміністрацію з огляду на її контакти з російською владою під час передвиборної кампанії в США, а потім ще й загострення на фоні Сирії, зустріч американського президента з українським могла би з певної точки зору бути вигідна і Дональду Трампу.

По-друге, зустріч має бути добре підготовленою. І головне питання, яке має стояти сьогодні перед українською дипломатією – **не коли відбудеться зустріч, а наскільки підготовленою вона буде.**

Трампа вважають майстером оборудок (dealmaker), але він не обов'язково є автором оборудок. Навряд чи він буде і автором оборудки щодо врегулювання ситуації навколо України. Трампу потрібно запропонувати кілька опцій, з яких він вибере одну, на його погляд, найбільш оптимальну з точки зору внутрішньополітичного розкладу сил і безпекових пріоритетів. Україна,

за інформацією з дипломатичних джерел, мала змогу протестувати у Вашингтоні три опції розв'язання конфлікту з Росією.

Готовність до такої зустрічі має бути й з американського боку. Поки що у новій адміністрації явно бракує бачення, як вона буде рухатись далі в українському питанні.

Тло для діалогу з Трампом сьогодні є сприятливішим, ніж воно було ще кілька місяців тому. Однак, це не означає, що в Києві не повинні продовжувати формулювати відповіді на питання, чому підтримка України в інтересах не тільки України, але й Сполучених Штатів. Поки що, як свідчать ті, хто мав можливість поспілкуватись з оточенням Трампа, найкраще, як не дивно, працює старий і перевірений аргумент в стилі Бжезинського: підтримка України потрібна для того, щоб Росія знову не стала імперією, таким собі оновленим СРСР.

США і врегулювання навколо Донбасу: «Нуланд–Сурков» upgraded?

Розслідування щодо впливів Росії на команду нового президента зробили Україні одну важливу послугу. А саме – новий старт з Росією у виконанні адміністрації Трампа практично неможливий без прогресу у врегулюванні конфлікту навколо України. Понад те, в основному простежується лінія, що першочерговий прогрес має бути продемонстрований саме з боку Росії.

Однак, це зовсім не означає, що Київ може дозволити собі забути про виконання Мінська. За наявною інформацією, деякі американські перемовники у спілкуванні з російськими колегами відверто кажуть останнім: «Забезпечте прогрес по безпековій частині, а ми потім натиснемо на українців по політичній». Крім того, окремі американські візитери цікавляться, наскільки широчу є позиція президента України щодо неспроможності провести через Верховну Раду принаймні Закон про вибори на окупованих територіях. Іншими словами, відверто натякають: він не може, чи не хоче?

Мінські домовленості й Нормандський формат наразі залишаються тактичним майданчиком для вирішення конфлікту навколо Донбасу й для нової адміністрації США. «Вони не хочуть виходити з логіки Мінська», – говорить високопоставлений український дипломат, обізнаний в позиціях членів нової адміністрації. І це попри те, що Трамп особисто та члени його адміністрації неодноразово давали зрозуміти, що надають перевагу двостороннім домовленостям перед багатосторонніми.

Позитивна новина полягає у тому, що без прогресу з боку Росії по Мінську буде складно аргументувати послаблення чи зняття санкцій. Негативна – що Україні потрібно постійно демонструвати проактивність у напрямку виконання Мінська, що з огляду на внутрішньополітичну блокаду Порошенка (у прямому та переносному сенсі) стає робити все складніше.

Сьогодні посвячені в Мінський процес американські партнери радили б Порошенку активніше виходити з ініціативами на доповнення до Мінських домовленостей. Скажімо, запропонувати своєрідний стабілізаційний план – конкретний перелік кроків, яким чином можна було б забезпечити більш стале перемир'я. Альтернативні плани Порошенко пропонувати не може, оскільки став заручником свого ж підходу, що Мінські домовленості – це мирний план Президента України.

Українська сторона, як і планувала відразу після обрання Трампа президентом, активно тестувала ґрунт стосовно «офіційного» залучення Сполучених Штатів до Нормандського формату. Розрахунок Києва був на те, що залученню Трампа не буде опонувати Берлін, який би й сам бажав якимось чином налагодити контакт з президентом, за якого він явно не вболівав.

Враження про те, наскільки у Білому Домі самі готові до такого залучення, доволі суперечливі. А от реакція Берліна та Парижа на подібну інституалізацію участі Вашингтона в Норманді більш однозначна – це реакція зі знаком мінус.

За даними з різних джерел, у німецькій та французькій столиці вважають, що ефективніше буде, коли США й надалі долучатимуться до переговорного процесу за допомогою паралельного до Нормандського треку. Доволі цікава й дещо несподівана позиція, враховуючи достатньо скептичну реакцію в німецькій та французькій столицях на попередній паралельний трек на рівні Нуланд-Суркова. Цілком можливо, що такий трек буде дійсно запущений. Питання сьогодні лише в тому, хто саме стане американським перемовником номер 1 по Україні. Один з кандидатів, який обговорювався на посаду Нуланд – це Курт Волкер, колишній посол США при НАТО, виконавчий директор Інституту МакКейна. Однак, в США є також дискусія щодо того, чи це має бути класичний бюрократ чи політик.

Україна готова також серйозно обговорювати переважантя Нормандського формату на платформі G7.

Велика обгородка під великим питанням

Хоча «велику обгородку» з Росією у Вашингтоні не поспішають остаточно списувати з рахунків, її реалізація, як ми і передбачали в попередньому аналізі, виглядає все більш і більш сумнівною. Єдине, якщо раніше на перешкоді такої обгородки стояв високий рівень токсичності теми Росії для нової адміністрації, то в останні місяці додалися й інші фактори. Йдеться про цілу серію розчарувань і навіть роздратувань, яку, за різними даними, викликали у Трампа дії Росії, класифіковані у Вашингтоні як провокаційні: від розміщення на території РФ крилатих ракет наземного базування (всупереч відповідному російсько-американському договору) до подвійної гри в Сирії. Цікаво, що Україна, яка не особливо славиться наявністю позиції щодо конфліктів у інших регіонах світу, оперативно підтримала дії США в Сирії у відповідь на хіміч-

ну атаку. У новій адміністрації це оцінили: за деякою інформацією, саме з подяки Україні за таку позицію розпочалась остання телефонна розмова віце-президента Пенса із президентом Порошенком.

Важливим стримуючим фактором стали окремі представники нової адміністрації. Переважно – з військовим (безпечним) або розвідницьким бекграундом. Поінформовані американські співрозмовники зауважують, що умовним відліком для зміни настроїв щодо України в новій адміністрації можна вважати відставку радника з питань нацбезпеки Майкла Флінна. В українській столиці були достатньо розчаровані, коли дізнались про зміст його переговорів з російським послом, адже після доволі конструктивної зустрічі з Флінном представника українського уряду наприкінці минулого року в Києві тішили себе думкою, що насправді «не такий страшний Флінн, як його малюють».

Ще краща новина для України полягала у приході на посаду радника з питань нацбезпеки генерала МакМастера. Останніми роками він багато досліджував гібридну війну, яку веде Росія щодо України. За даними інсайдерів, МакМастер дійшов до висновку, що США не готові до гібридної війни з Росією. Це питання й надалі залишається у полі його підвищеного інтересу. Подейкують, що навіть на зустрічі з міністром Клімкіним він ставив дуже специфічні й точні питання щодо ведення військових дій на Донбасі.

Підтримувати на належному рівні градус тверезості нової адміністрації щодо зближення з Росією багато в чому вдається завдяки й іншому генералу, міністру оборони США Меттісу. Несподівано для багатьох, Меттіс і очолюваний ним Пентагон виявились значно активнішими й помітнішими у формуванні політик нової адміністрації, аніж Департамент з Рексом Тіллерсоном. Це теж грає на руку Україні, враховуючи консенсус, який є серед безпекового середовища щодо кваліфікації і наслідків дій Росії для інтересів США.

Але навіть якщо у Тіллерсона з'явиться більше поле для маневру, схоже на те, що Тіллерсон-бізнесмен все ж вимушений під тиском різних факторів займати лінію Тіллерсона-дипломата. Показово також те, що вже після першої зустрічі Тіллерсона з Лавровим, американські експерти зробили висновок: Джон Керрі значно краще знаходив спільну мову з Лавровим, ніж Лавров із Тіллерсоном.

Не до кінця зрозуміло, наскільки помітну роль відіграватиме у Білому Домі Фіона Хілл як радник з питань Росії та Євразії, відома експертка з аналітичного центру Brookings. Однак сам факт призначення на цю посаду однієї з найпрофесійніших дослідниць Росії і далеко не симпатика політики Путіна – є теж певним знаком. Україні важливо скористатись наявністю в адміністрації цих людей, адже невідомо, наскільки тривалим і впливовим буде перебування декого з них (того ж Меттіса) у Білому Домі. Хоча потрібно визнати, що сьогодні більш слабкими є позиції одіозного Стива Беннона, аніж Меттіса чи МакМастера.

Однак, незважаючи на низку стримуючих факторів, головне питання сьогодні має звучати наступним чином: наскільки президент США Дональд Трамп наразі особисто вірить у «велику оборудку» з Росією, яка відповідатиме інтересам Америки більше, ніж інтересам Росії? Чи після Сирії він, як і чимало американських десижнмейкерів, переконався, що сьогодні доречніше вести мову з Москвою не про абстрактну «велику оборудку», а про своєрідну угоду щодо управління ризиками, яка б мінімізувала загрозу військового зіткнення Росії та США.

Конгрес на сторожі санкцій

Чим більше під питанням «велика оборудка» з Росією, тим більше під питанням і послаблення санкцій щодо Росії. Один із низки факторів, який припинив розхитування санкційного човна у США – це демонстративний опір з готовністю кодифікувати (зробити законодавчо зобов'язуючими) санкції з боку Конгресу США.

Обидві палати Конгресу продовжують закріплювати за собою репутацію найбільш відданих справі стримування Росії та її належного покарання за агресію актора в американській владній вертикалі. З початку цього року є щонайменше п'ять запропонованих у Сенаті чи Палаті представників США законопроектів, які стосуються реакції на дії Росії в Україні. Зокрема, у Палаті представників був повторно запропонований законопроект “STAND for Ukraine Act” (Акт на підтримку стабільності та демократії в Україні). Також 8 лютого троє республіканців та троє демократів внесли окремий законопроект щодо перегляду російських санкцій (Russia Sanctions Review Act), згідно з яким саме Конгрес має вирішальне слово у питанні перегляду санкцій щодо Росії. Вже через тиждень аналогічний законопроект був представлений у Палаті представників.

Водночас, варто визнати, що чи не вперше з початку санкційного режиму склалась ситуація, коли сам факт лідерства США у питанні міжнародних санкцій опинилося під питанням. І позиція окремих європейських держав є сьогодні не менш важливою для їхнього продовження, ніж Вашингтона. Тим паче, що ЄС, на відміну від США, рішення щодо долі санкцій потрібно буде прийняти вже влітку цього року. Наразі між Вашингтоном та Брюсселем відбувається щось на зразок гри «хто перший моргне» – Білий Дім чекає, чи продовжить санкції ЄС влітку, у Євросоюзі пильно відстежують сигнали з Вашингтона у цьому питанні. Ці сигнали – все більше на користь продовження санкцій, якщо ситуація з виконанням Мінська суттєво не зміниться.

Про Україну без України: інколи буває корисно

Ті, хто знайомий з нью-йоркським середовищем, в якому звик оперувати Дональд Трамп, знають, що там при зустрічі з тим чи іншим партнером важливо розуміти відповідь на питання: «хто твій раввин?». Якщо перекласти на доступну українську, то це буде щось

на зразок «хто твій дах?». Україна за останні кілька місяців намагалася забезпечити собі дах у вигляді доброї частини тих міжнародних партнерів, які удостоїлись аудієнції у Трампа в першу чергу.

Саме через них Порошенко та його оточення намагались передати певні сигнали Трампу від України. Це, зокрема, стосується Терези Мей, з якою Порошенко мав нагоду обговорити деякі меседжі в Давосі перед її візитом до Вашингтону.

І особливо це стосується Ангели Меркель. Канцлер Німеччини, незважаючи на всі закиди Трампа щодо німецького боргу перед США та НАТО за оборону, за інформацією інсайдерів, спромоглась надати повноцінний брифінг американському президенту на тему довготривалої агресії Росії в регіоні. Меркель, стверджують інсайдери, начебто привезла з собою карту Радянського Союзу зразка 1982 року, щоб доступно пояснити американському президенту, яким чином Росія просувала свої інтереси в регіоні, створюючи один за іншим конфлікти на пострадянському просторі. Водночас, поки що незрозуміло, як складеться подальша співпраця між Меркель та Трампом. Деякі американські аналітики вважають, що станом на даний момент американський президент найкраще знайшов спільну мову з японським прем'єром Абе, з яким Трамп встиг зустрітись двічі (до інаугурації та після).

«За Україну» продовжують за інерцією активно працювати і деякі посольства США в світі. В Європі чи не найбільш активна в цьому контексті місія США при ОБСЄ, незважаючи, що посол Деніел Баєр, як і всі політичні призначені глави диппредставництв, подав у відставку. Посол Ніккі Гейлі за рівнем критичної до дій Росії в Україні та Сирії риторички фактично перевершила свою попередницю – Саманту Пауер.

Альтернативні комунікації з України – на шкоду Україні

Серйозною перешкодою для відстоювання інтересів України у Вашингтоні є, на думку американських партнерів, боротьба за те, хто і яким чином представлятиме Україну у Сполучених Штатах. З одного боку, відповідь має бути очевидна: посольство України в США. Однак, з огляду на розгорнуту проти посольства медійну кампанію (через начебто підтримку на виборах Хілларі Клінтон), ефективне представлення України перетворилось для нашого диппредставництва на своєрідний виклик.

Ускладнює успішне представлення України у Вашингтоні і постійний наплив українських політиків різного калібру та різного ідеологічного забарвлення. Українсько-американські відносини завжди страждали від великої кількості безплідних, а часом деструктивних візитів до Вашингтона. А сьогодні наші симпатки в Конгресі та аналітичних центрах вже майже відкритим текстом вимушені рекомендувати українським політикам більш серйозно ставитись до поїздок у Вашингтон, перевіривши кількість візитів у якість. Однак, з

приходом нової і достатньо специфічної у своїй роботі на міжнародному напрямку адміністрації, цей тренд, на жаль, лише посилюється. За деякими оцінками, лише за два місяці цього року Вашингтон відвідали 150 українських депутатів, не рахуючи їх помічників.

У головних владних кабінетах країни завжди переймалися встановленням альтернативних каналів комунікації з офіційним Вашингтоном. По-перше, це «розмивало» б позицію держави Україна щодо таких ключових питань, як врегулювання конфлікту навколо Донбасу та Криму. По-друге, зазвичай альтернативні комунікації супроводжують кампанією з дискредитації нинішнього керівництва України, зокрема президента Порошенка. При адміністрації Обами Порошенко втрачати особливо було нічого – скептичне ставлення до нього сформувалося чи не в перший рік його президентства. А при адміністрації Трампа він ще має шанси справити враження на американського президента, попри «фактор Манафорта» та інші обтяжуючі репутацію елементи.

Саме тому після обрання Трампа острах таких контактів підвищився: відчувалася певна стурбованість у владних кабінетах щодо альтернативної комунікації з боку, наприклад, Міхеїла Саакашвілі з його доступом до американських медіа та попереднім знайомством з Трампом. Однак, де-факто найбільший резонанс викликала комунікація між юристом Трампа Майклом Коеном та невідомим широкому загалу українським депутатом Артеменком з його мирним планом врегулювання. Деякі американські джерела стверджують, що цей план таки потрапив на стіл Майклу Флінну.

Варто наголосити, що в США ця історія мала резонанс і важливість не завдяки плану, і, тим паче, не завдяки персоні Артеменка, а виключно з точки зору того, наскільки сумнівні зовнішні елементи з потенційними російськими впливами мають змогу зі своїми ідеями отримати доступ до Білого Дому.

Хто і яким саме чином підживлює активну миротворчу діяльність українських політиків за океаном – вимагає окремого дослідження. Можна лише припустити, що в першу чергу ці плани були спрямовані на те, аби а) протестувати готовність і в США, і в самій Україні до врегулювання за принципом «головне – заспокоїти Росію» б) продемонструвати, що в самій Україні є сили, які готові до миру за будь-яку ціну в) дискредитувати нинішнє політичне керівництво України. Один американський дипломат порівняв ці плани з запуском повітряної кульки. Ті, хто її запустив, хотіли подивитись, чи кулька відразу зачепиться за перешкоду і розірветься, чи набере достойну висоту.

Летальна зброя та безпекова угода: дипломатія символів у дії

«Для мене США – це безпека», – сказав колись у дружньому колі тоді ще міністр закордонних справ Петро Порошенко. Після початку російської агресії це визначення набуло нового звучання і стало актуальним і для всієї політики України щодо США.

Вже впродовж перших місяців роботи нової адміністрації стало зрозуміло, що офіційний Київ налаштований протестувати безпекові ідеї, які не були сприйняті попередньою адміністрацією. Тобто, стратегія України на американському напрямку сьогодні де-факто полягає у тому, щоб не лише зберегти здобуте за часів президентства Обами, але й спробувати набути ще більше за президентства Трампа.

Це, передусім, стосується підписання із Сполученими Штатами двосторонньої безпекової угоди на кшталт тих, які у США існують з деякими країнами Південно-Східної Азії. Варто зауважити, що Україна із завидною періодичністю ставить це питання щонайменше з 2008 року, після відмови у Плані дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) на Бухарестському саміті. Тоді, в період пізнього Буша-молодшого, амбітність намірів української сторони підписати із США щось на зразок Вашингтонського договору НАТО з його п'ятою статтею, але на двосторонньому рівні, була зведена з американського боку до вихолощеної за змістом і зобов'язаннями Хартії про стратегічне партнерство, підписаної міністром закордонних справ і державним секретарем. Безпекова угода зі США є одним – хоча й найважливішим – компонентом стратегії Києва щодо укладення подібних двосторонніх угод з ключовими міжнародними партнерами України за відсутності реалістичних шансів інтегруватись в структури НАТО в осяжній перспективі. Скажімо, аналогічну угоду Україна пропонує укласти і Польщі.

Реанімувалася – щоправда вже більше на рівні Верховної Ради – ідея отримання статусу головного союзника США поза НАТО (MNNA), із запитом якого активно апелював Київ ще до адміністрації Обами. Ставлення американців до цього статусу один високопоставлений американський дипломат, з яким довелось спілкуватись з цього приводу, висловив двома словами: «stupid idea» («дурнувата ідея»).

Попередня адміністрація аргументувала недоречність цієї ідеї тим, що вони: а) розглядають Україну як майбутнього члена НАТО; б) не бачать особливої доданої вартості в цьому статусі. Дійсно, практичний вимір цього статусу під питанням: насправді рівень допомоги з боку США Україні після початку російської агресії на сьогодні більший, ніж для багатьох країн зі статусом особливого союзника, адже основний привілей цього статусу – можливість закупівлі на пільгових умовах надлишкової американської військової техніки та обладнання. Однак, інколи складається враження, що Україну цікавить далеко не лише практичний вимір співпраці. **Україна продовжує робити ставку на дипломатію символів.**

Помітно реанімувалася за допомогою друзів України в Конгресі США і тема надання Україні американського летального озброєння. Де-факто це питання знову перетворюється на найвиразніший символ підтримки України з боку США. Щось із розряду: «Скажи мені, чи ти за летальну зброю для України, і я скажу, наскільки ти підтримуєш Україну». Українська сторона буде переконувати американську, що готова взяти на себе

всі ризики в разі ескалації ситуації. Тим паче, що ніхто напевно не може дати відповідь, чи така ескалація в разі поставок летального озброєння з боку Путіна матиме місце, чи, все ж таки, навпаки – приборкає його.

З більшою ймовірністю можна говорити про продовження безпекових програм для України. Американські співрозмовники згодні, що адміністрація Трампа, швидше за все, буде націлена розвивати їх і надалі: підхід нової адміністрації (ще більше, ніж попередньої) полягає в тому, щоб Україна, зміцнюючи свою армію, була спроможна самостійно підвищувати ціну агресії для Росії.

Двосторонні безпекові програми сьогодні важливіші, ніж аморфний статус союзника поза НАТО, оскільки завдяки тренуванням та спільним військовим навчанням дають можливість модернізувати та оновити українську армію на сталу перспективу. Перший доказ ефективності таких програм був продемонстрований під Авдіївкою, у боях біля якої брали участь зокрема треновані американськими інструкторами в Яворові вояки.

Що з корупцією?

Показово, що навіть деякі представники Державного департаменту та інших урядових структур, які працювали в адміністрації Обами, сьогодні говорять про те, що обрана віце-президентом Байденем стратегія щодо України з чітким фокусом на боротьбу з корупцією не спрацювала. У Вашингтоні розраховували, що в Україні після Революції гідності утворилось вікно можливостей для того, щоб потужним напором громадянського суспільства та Заходу зсунути з місця антикорупційну глибу за короткий проміжок часу. Відповідно, адміністрація Обами загалом, і віце-президент Байден зокрема, могли б позиціонувати боротьбу з корупцією як історію успіху “нової України” ще до кінця свого прощання з Білим Домом. Саме тому було інвестовано чимало сил, нервів та ресурсів у створення незалежних антикорупційних органів, з яких в українській владі “борг” залишився тільки щодо спеціалізованого антикорупційного суду.

Питання: чого наразі вдалось досягнути більше – реальних антикорупційних реформ чи посилення образу України як “наскрізь корумпованої країни” – залишається відкритим. Відкритим досі є питання, наскільки рівень готовності боротись з корупцією буде визначати ставлення Дональда Трампа до України загалом і президента Порошенка зокрема. Однак важливо інше: неефективна боротьба з корупцією залишається найкращим приводом для всіх тих десижнмейкерів у США (як і на Заході в цілому), які перебувають у перманентному пошуку відповіді на питання «Чому „ні” для України?», а не «Чому „так” для України?».

Асоціація України з корупцією настільки серйозна, що навіть ті члени нової адміністрації США, які б хотіли

посунути питання корупції на задній план, принаймні, доки йде війна з Росією, змушені звертати на нього увагу. Традиційна американська бюрократія у цьому випадку не раз даватиме про себе знати нетрадиційному президенту і його оточенню. І хоча Трамп не обговорював питання корупції в телефонних розмовах з Порошенком, у тезах для віце-президента Пенса в Мюнхені воно вже фігурувало.

Однак, поки що найбільш відданим стейкхолдером у плані боротьби з корупцією в Україні залишається посольство США в Україні, яке, користуючись інституційним вакуумом у Вашингтоні на українському напрямку і тимчасовою відсутністю чітких інструкцій, отримало ширший карт-бланш. Це розуміють і в Києві. Відповідно, **зростає ризик того, що кожна заява/рекомендація посольства супроводжуватиметься з’ясуванням у владних кабінетах – це вимога Америки чи вимога американського посольства в Україні.**

І, відповідно, є питання, наскільки короткострокові ризики для діалогу з посольством США в Києві перетворюються на ризики у відносинах з адміністрацією США в цілому. А найбільш серйозні короткострокові ризики для українсько-американських відносин добре відомі, і стосуються якраз питань антикорупції. Це і питання, пов’язане з вибором аудитора для НАБУ, де Сполучені Штати чітко дали зрозуміти, що не для того вони інвестували стільки часу, енергії та ресурсів в антикорупційну боротьбу, щоб закривати очі на спроби призначити кишенькового аудитора.

Інше питання – зміни до Закону про е-декларування, згідно з якими безпрецедентно для світу свої статки мають декларувати представники громадських організацій, які так чи інакше долучені до процесу боротьби з корупцією. Американці трактували це рішення як очевидний крок назад, з чим досить складно не погодитись.

Якою б не була аргументація сторін, ключовою буде відповідь на питання: цей закон ускладнить чи полегшить роботу громадських організацій? Поки що схоже на те, що ускладнить. Також ці законодавчі зміни виглядають як спроба провести люстрацію громадянського суспільства. Та люстрацію громадянського суспільства має право здійснювати виключно саме громадянське суспільство, а не влада з допомогою законів. Якщо не будуть внесені відповідні зміни в цей закон, то є великий ризик, що антикорупціонери в Україні будуть почуватися під більшим пресингом, аніж корупціонери. Чи це можна буде назвати і тим більше “продати” цивілізованому світу як ефективну боротьбу з корупцією? І не сумнівайтесь, що відразу знайдуться ті, хто переконає Трампа та інших міжнародних лідерів: нема серйозної боротьби з корупцією – нема серйозної підтримки.

Події у відносинах Україна–США (січень-березень 2017). Оцінка в балах

Дата	Подія	Бали
12 січня	У Сенаті США представлений законопроект про протидію російським ворожим діям за основного авторства сенатора Кардіна. У другому розділі законопроект надає зобов'язальної дії санкціям, запровадженим указами президента Обама за дії Росії в Україні.	+1
	У Палаті представників США повторно представлений законопроект 463 "Невизнання анексії Криму". Документ визначає політику США на невизнання де-юре або де-факто суверенітет РФ над Кримом, його повітряним простором або територіальними водами.	+1
16 січня	Віце-президент США Джозеф Байден прибув до України із прощальним візитом, у рамках якого було проведено переговори із Президентом і Прем'єр-міністром України	+1
19 січня	У інтерв'ю для WSJ у рамках роботи форуму в Давосі президент України Петро Порошенко заявив, що розраховує на проведення зустрічі із новим президентом США Дональдом Трампом в лютому 2017 року	-1
31 січня	Заява Державного департаменту США із закликом до припинення вогню на фоні ескалації бойових дій під Авдіївкою, а також підтверджується прихильність США щодо повного виконання Мінських угод	+1
2 лютого	До Конгресу США було внесено повторно STAND for Ukraine Act (H.R.830). На сьогодні даний законопроект підтримало 33 конгресмени Демократичної і Республіканської партії	+1
	У своїй першій промові на засіданні РБ ООН у якості посла США при ООН Ніккі Хейлі зосередила увагу на агресії РФ проти України, в тому числі засудила агресію на Донбасі і вимагала РФ припинити ескалацію. Також Ніккі Хейлі підтвердила те, що санкції США щодо Криму будуть зберігатися поки півострів не повернеться під контроль України	+1
	У листі до президента США сенатор Джон МакКейн, керівник Комітету Сенату із питань збройних сил, закликав Дональда Трампа надати Україні летальне озброєння	+1
5 лютого	Телефонна розмова між президентом України і президентом США – сторони підтвердили про те, що спільно працюватимуть для відновлення миру на кордоні України і обговорили можливості для майбутньої зустрічі	+2
8 лютого	Група сенаторів внесли на розгляд верхньої палати Конгресу США проект "Закону щодо перегляду російських санкцій" ("Russia Sanctions Review Act"). Головна мета – закріпити за Конгресом останнє слово у питанні перегляду санкцій щодо Росії.	+1
	Україна і США підписали міждержавну угоду на виконання положень Закону США «Про податкові вимоги до іноземних рахунків» (FATCA) та з метою сприяння прозорості у сфері податкових питань між двома країнами. FATCA дасть змогу українським банкам надавати інформацію Податковій Службі США щодо фінансових рахунків американських громадян.	+1
14 лютого	Майкл Флінн залишив посаду Радника із національної безпеки президента США. М. Флінн був прихильником нормалізації відносин із РФ для протидії ІД	+2
	Заява речника Білого Дому Шона Спайсера про те, що президент США дав чітко зрозуміти, що він очікує деескалації конфлікту на сході України і повернення України Криму	+2
15 лютого	У Палаті представників США внесли законопроект щодо перегляду російських санкцій, в якому пропонують закріпити останнє слово щодо їх перегляду за Конгресом.	+1
16 лютого	Робоча поїздка керівника МЗС України Павла Клімкіна до США. Переговори із першим заступником Міністра оборони США Робертом Ворком – під час переговорів була підтверджена підтримка щодо реформ сектору безпеки України із боку США	+0,5
	Заява Посольства США, де висловлювалася стурбованість перешкодам постачання вугілля із ОРДЛО на решту території України – закликає до сторін вирішити протиріччя для попередження ускладнення ситуації. Окремо у заяві був закликав до уряду України на фоні цих подій прискорити перетворення у енергетичній сфері	-1
17 лютого	Відбулася телефонна розмова між Рексом Тіллерсоном і Петром Порошенком – під час розмови обговорювалися питання протидії агресії РФ і відновлення суверенітету України	+1
18 лютого	Відбулися переговори між Петром Порошенком і Майком Пенсом у рамках Мюнхенської конференції із безпеки. За результатами переговорів президент України заявив, що віце-президент США гарно поінформований щодо ситуації навколо України, що є одним із головних пріоритетів для зовнішньої політики США	+3
19 лютого	Видання The New York Times повідомило про те, що Народний депутат України Андрій Артеменко (фракція РПЛ) намагався представити членом команди Д. Трампа план врегулювання конфлікту між Україною і РФ на основі виведення російських військ зі сходу України й референдуму щодо передачі РФ в оренду Криму на 50 чи 100 років	-1

Дата	Подія	Бали
20 лютого	Заява Державного департаменту із нагоди 3 річниці трагічних подій Революції гідності – заклик до політичного керівництва України активізувати реформи у пам'ять загиблих	+1
	Дональд Трамп на посаду Радника із нацбезпеки призначив генерала Герберта МакМастера, який незадовго після того назвав РФ однією із головних загроз для існуючого міжнародного порядку	+1
28 лютого	Заява на засіданні РБ ООН представника США про те, що РФ має виконувати свої зобов'язання по Мінським угодам, в тому числі припинити повністю вогонь, вивести важке озброєння і забезпечити доступ спостерігачів ОБСЄ	+1
7–8 березня	Візит глави МЗС України Павла Клімкіна до США. Переговори із Рексом Тіллерсоном і Гербертом МакМастером. За словами керівника МЗС України, Державний секретар США запевнив його, що українське питання буде самодостатнім у зовнішній політиці США, а Україна не стане розмінною монетою у американській зовнішній політиці. Також Павло Клімкін взяв участь у слуханнях у Сенаті США	+2
7 березня	Заява Марка Тонера під час прес-брифінгу у Державному департаменті про те, що санкції щодо РФ не будуть послаблюватися поки вона не виконуватиме зобов'язання щодо Східної України і Криму	+1
	Спільна заява посольства США і представництва ЄС, в якій схвалювалася діяльність САП і НАБУ у справі щодо керівника ДФС Р.Насірова. При цьому було наголошено, що події навколо цієї справи підтверджують необхідність створити спеціалізований антикорупційний суд	+1
8 березня	Палата Представників Конгресу США схвалила проект Закону щодо виконання оборонного бюджету на 2017 рік – відповідно до нього Україна отримувала 150 млн. доларів на посилення обороноздатності і спільні тренування.	+2
15 березня	Україна і США підписали міжурядову угоду щодо надання фінансування на 54 млн. доларів по лінії USAID щодо боротьби із корупцією і запровадження реформ	+1
16 березня	Заява речника Державного департаменту Марка Тонера про те, що блокада ОРДЛО із боку України може мати потенційно небезпечні наслідки, а тому США хочуть, щоб ситуація була врегульованою	-1
	Заява Державного департаменту про невизнання анексії Криму РФ і підтверджено зобов'язання підтримувати режим санкцій, поки РФ не поверне Крим Україні	+1
21 березня	США підтримали позов України проти РФ в СОТ щодо обмеження РФ українського транзиту через власну територію	+0,5
22 березня	ВРУ постановою №6111 звернулася до Конгресу США і Адміністрації президента США щодо надання статусу «Основний союзник поза НАТО» і укладення двосторонньої оборонної угоди	+0,5
23 березня	Посольство США в Україні назвало кроком назад поправки до закону про е-декларування щодо необхідності декларувати свої доходи представникам громадських організацій, які залучені до питань боротьби із корупцією	-2
28 березня	Посол США в Україні Марі Йовановіч взяла участь у запуску проекту «Нове обличчя кордону», щодо покращення послуг подорожуючим і запобігання корупції на пунктах перетину кордону. Проект реалізується за участю відділу із правоохоронних питань посольства США в Україні.	+0,5
31 березня	Заява Державного секретаря США Рекса Тіллерсона на засіданні Комісія Україна-НАТО про те, що США не скасують санкцій щодо РФ, поки та не скасує дії, які ці санкції спричинили. Окрім того вперше представник нового уряду США заявив про те, що без поліпшення ситуації у сфері безпеки на сході України не може іти мови про прогрес у політичній частині Мінських домовленостей.	+1

ВІДНОСИНИ УКРАЇНА-КИТАЙ

Січень – Березень 2017

Позитивні бали: +27

Негативні бали: 0

Загалом: +27

РЕЗЮМЕ ВІДНОСИН

Головною подією першого кварталу 2017 р. в українсько-китайських відносинах стала зустріч 17 січня 2017 р. в рамках Всесвітнього економічного форуму в Давосі Президента України Петра Порошенка та Голови КНР Сі Цзіньпіна. Під час зустрічі Сі Цзіньпін підкреслив, що Китай підтримує територіальну цілісність і суверенітет України та вибір українського народу. Петро Порошенко висловив сподівання, що Китай сприятиме мирному врегулюванню ситуації на Донбасі та припиненню російської агресії проти України і відновленню територіальної цілісності України включно з Кримом.

Ця зустріч не тільки певним чином підвела ризик під періодом невизначеності у двосторонніх взаєминах, але й забезпечила подальший розвиток українсько-китайської взаємодії двома важливими орієнтирами: офіційним візитом на найвищому рівні та Третім засіданням Комісії зі співробітництва між урядами України та КНР, що мають відбутися протягом 2017 року.

Основним питанням порядку денного Третього засідання Комісії зі співробітництва між урядами України та КНР має стати обговорення стану та перспектив реалізації великих інвестиційних проектів, що свого часу були включені до ухваленої в грудні 2013 року Програми реалізації відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР. І якщо проект «Повітряного експресу» можна вважати остаточно закритим, залишаються два великі китайські кредити: т.зв. «зерновий» (3 млрд дол. США) та «енергетичний» (3,6 млрд дол. США). Станом на кінець першого кварталу 2017 р. ситуацію навколо «зернового» кредиту можна вважати виправленою. На жаль, щодо «енергетичного» кредиту, можливість використання якого спливає у грудні ц. р., залишається дуже багато запитань.

Підсумки першого кварталу 2017 р. свідчать про подальше посилення інтересу китайської сторони до всебічного співробітництва з Україною в галузі сільського господарства та виробництва продовольства.

Увага китайської сторони до модернізації інфраструктури України є свідченням серйозного підходу до включення України в розбудову Нового шовкового шляху, що має поєднати Китай з Європою. Саме в такому ключі слід розглядати участь китайських корпорацій у будівництві нових мостів через р. Дніпро.

Помітна активізація контактів між Україною та Китаєм в інформаційній сфері, що спостерігалася наприкінці 2016 р., отримала продовження у січні – березні 2017 р. Так само зберігалася тенденція щодо активізації українсько-китайських гуманітарних зв'язків та співпраці на регіональному рівні.

Загалом, можна констатувати, що українсько-китайські відносини вийшли на новий рівень та мають сталу тенденцію до покращення. Китай певним чином знову став трендом зовнішньої політики України та повернувся до центру уваги української влади.

ХРОНІКА ВІДНОСИН

2017 рік розпочався зі знакових для українсько-китайських відносин подій. 4-го січня 2017 р. Президент України Петро Порошенко привітав Голову КНР Сі Цзіньпіна із 25-річчям встановлення дипломатичних відносин між Україною та КНР. «Упевнений, що головними надбаннями чвертьвікової історії взаємин наших держав є міцна дружба українського та китайського народів, взаємна підтримка суверенітету і територіальної цілісності, повага один до одного, а також рівноправне та взаємовигідне співробітництво. Все це – надійна основа для подальшого плідного розвитку стратегічного партнерства між Україною та Китайською Народною Республікою», – зазначив глава Української держави. Петро Порошенко згадав про зустріч з лідером Китаю у Вашингтоні 1-го квітня

2016 р. і ще раз засвідчив інтерес до продовження діалогу, зазначивши, що був би радий вітати Голову КНР Сі Цзіньпіна у Києві з державним візитом. Президент побажав очільнику Китаю доброго здоров'я та невичерпної енергії, а дружньому китайському народові – миру й процвітання.

Того ж дня Голова КНР Сі Цзіньпін привітав Президента України Петра Порошенка та народ України з нагоди 25-річчя встановлення дипломатичних відносин між КНР та Україною. «За 25 років після встановлення дипломатичних відносин, китайсько-українські відносини зберігають здоровий і стабільний розвиток. Співпраця двох країн у торговельно-економічній, інвестиційній, сільськогосподарській, науково-технічній, культурній та інших сферах, досягли суттєвих результатів, зміст китайсько-українських відносин

стратегічного партнерства безперервно насичується, що приносить реальну користь двом країнам і їхнім народам», – зазначено у вітанні. Лідер Китаю наголосив: «Китайська Сторона приділяє велику увагу розвитку китайсько-українських відносин, готова користуватися найкращим випадком 25-річчя з моменту встановлення дипломатичних відносин між двома країнами на основі принципів взаємної поваги і взаємного виграшу прийти до подальшого зміцнення фундаменту дружнього співробітництва двох країн, просуванню двосторонніх відносин і співпраці в усіх областях з метою отримання ще більших досягнень». Голова КНР Сі Цзіньпін побажав, щоб дружба між народами Китаю та України «тривала вічно».

Важливо зазначити, що в сучасних реаліях обмін поздоровленнями керівниками двох країн має значно більше значення, ніж зазвичай. Це певний стислий виклад засадничих підходів до шляхів поживлення двосторонньої взаємодії. Тут важливі і зміст, і інтонації. З українського боку пролунало, що «взаємна підтримка суверенітету і територіальної цілісності» є головним надбанням за 25 років. З китайського – «Відносини зберігають «здоровий і стабільний розвиток». Отже можна вважати, що майже трирічний період невизначеності у двосторонніх відносинах остаточно завершено.

Протокольний обмін привітаннями став певним прологом для дуже важливої зустрічі Петра Порошенка та Сі Цзіньпіна у швейцарському Давосі. 17 січня 2017 р. в рамках Всесвітнього економічного форуму відбулася зустріч Президента України та Голови КНР. Президент України особисто привітав китайського лідера з 25-річницею встановлення дипломатичних відносин між Україною та КНР. Глава Української держави відзначив, що обидві країни демонструють щире зацікавлення у зміцненні традиційної дружби та розширенні плідної співпраці. «Ми зацікавлені в розширенні політичної та економічної співпраці між Україною і Китаєм», – заявив Президент України П. Порошенко. Було підкреслено, що українсько-китайські відносини мають стратегічний характер та базуються на принципах взаємної поваги до суверенітету і територіальної цілісності двох країн. Сі Цзіньпін підкреслив, що Китай підтримує територіальну цілісність і суверенітет України та вибір українського народу. П. Порошенко висловив сподівання, що Китай сприятиме мирному врегулюванню ситуації на Донбасі та припиненню російської агресії проти України й відновленню територіальної цілісності України включно з Кримом. Було досягнуто домовленості щодо продовження взаємодії двох країн заради підтримання миру та стабільності як на регіональному, так і на глобальному рівнях, у тому числі в рамках Ради Безпеки ООН. Глави двох держав висловилися за активізацію економічної співпраці між Україною та КНР. Було домовлено провести в 2017-му році чергове (Третє) засідання Українсько-китайської Міжурядової комісії зі співробітництва. Президент України зазначив, що Україна зацікавлена брати активну участь у реалізації ініціативи Китаю «Один пояс, один шлях» та має для цього значний потенціал. Лідери обох держав домовилися активізувати політичний діалог на найвищому рівні.

Вартий уваги вдруге вжитий Сі Цзіньпіном вислів щодо поваги КНР до «вибору українського народу». Вперше ця теза пролунала в серпні 2016 р. у Привітанні Голови КНР з нагоди 25 річниці Незалежності України. Під вибором українського народу мається на увазі Революція Гідності, яку свого часу в Піднебесній зустріли досить обережно. Нині вже йдеться про повагу до революційних змін у нашій державі з боку керівництва Китаю, що є стратегічним кроком вперед.

На менш значущим є висловлене П. Порошенком сподівання на участь Китаю у мирному врегулюванні ситуації навколо Донбасу та Криму. Тим самим Україна звертає увагу на те, що КНР залишається одним з гарантів нашого суверенітету та територіальної цілісності з 1994 року, який значно посилив свою вагу та вплив у світі. Якщо взяти до уваги виступ Сі Цзіньпіна на форумі в Давосі, у якому зокрема йшлося про готовність Китаю нести свою частку відповідальності за розвиток ситуації в світі, можна припустити в найближчому майбутньому серйозне переформатування учасників розв'язання «української кризи».

2 лютого 2017 р. під час засідання Ради Безпеки ООН щодо загострення конфлікту в районі Авдіївки постійний представник КНР при ООН заявив, що Китай уважно стежить за ситуацією в Україні та занепокоєний останньою ескалацією, в результаті якої загинули цивільні особи. Він закликав сторони неухильно виконувати режим припинення вогню та бути прихильними політичному рішення. «Має бути знайдене фундаментальне й довгострокове рішення конфлікту, яке враховувало б права та сподівання всіх регіонів і етнічних груп, а також враховувало б розумне занепокоєння сторін для того, щоб знайти рівновагу між інтересами всіх сторін», – заявив представник КНР. Він також підкреслив: Китай дотримується думки, що всі сторони повинні виконувати Резолюцію РБ ООН 2202 з метою забезпечення припинення бойових дій і насильства. Слід зазначити, що Китай послідовно обстоює в ООН мирний шлях врегулювання ситуації навколо агресії Росії проти України, а з серпня 2016 р. став значно активнішим на засіданнях Радбезу ООН з українських питань.

Принагідно необхідно звернути увагу на досить дрібну подію, яка наразі має вельми символічне значення. Під час зустрічі 14 лютого 2017 р. командувача національної гвардії України генерал-лейтенанта Юрія Аллерова з військовим аташе Посольства КНР в Україні старшим полковником Цао Сяоцзянем було досягнуто домовленості щодо співробітництва в сфері внутрішньої безпеки держави, охорони громадського порядку, забезпечення безпеки важливих державних об'єктів. Також було визначено пріоритетні напрямки подальшого розвитку двосторонньої співпраці. Сторони обговорили напрямки обміну досвідом щодо застосування підрозділів спеціального призначення та вдосконалення системи підготовки особового складу Національної гвардії України. Варте уваги те, що йшлося про взаємодію силових відомств двох країн в умовах російської агресії.

Серед інших помітних подій у політичній площині між-державних відносин варто зазначити:

- 13 січня 2017 р. з нагоди 25-річчя встановлення дипломатичних відносин між Україною й КНР Китай передав МЗС України телекомунікаційне обладнання на суму близько 100 тисяч доларів США. Відповідний акт передачі підписали державний секретар МЗС України Андрій Заяць та Надзвичайний і Повноважний посол КНР в Україні Ду Вей. Останній висловив впевненість у тому, що у 2017 році стосунки між нашими державами будуть активно розвиватися: «Ми маємо добрих державних лідерів, які мають стратегічне бачення й ухвалють розумні рішення стосовно нашого розвитку у 2017 році. Ми впевнені, що у 2017 році ми разом з Вами досягнемо нових успіхів».
- Того ж дня з нагоди 25-річчя дипломатичних відносин між Україною й КНР у МЗС відкрилася фотовиставка, що демонструє високий рівень, темп і насиченість двостороннього порядку денного й контактів між нашими державами.
- 17 січня 2017 р. посол КНР в Україні пан Ду Вей влаштував офіційний прийом з нагоди 25-річчя встановлення дипломатичних відносин між Україною та КНР, на якому були присутні другий президент України Л. Д. Кучма, перший віце-прем'єр-міністр – міністр економічного розвитку України С. Кубів, віце-прем'єр-міністр – міністр регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України Г. Зубко та інші урядовці й високопосадовці.
- 28 лютого 2017 р. Китайська народна асоціація дружби з закордоном влаштувала в Пекіні урочистий прийом з нагоди 25-ї річниці встановлення дипломатичних відносин між Україною та КНР. На заході були присутні заступник голови ВК НПКРК Лінь Вені, заступник генерального секретаря ВК НПКРК Чжан Цюцзянь, помічник міністра закордонних справ КНР Цянь Хуншань, заступник голови Китайської народної асоціації дружби з закордоном Сун Цзін'у, а також посол України в КНР О. Дьомін.

Наприкінці першого кварталу 2017 р. відбулася важлива міжнародна подія, яка потенційно може мати серйозні наслідки щодо форматів співробітництва з Китаєм. 27 березня 2017 р. в Києві на саміті країн-членів ГУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан і Молдова) підписано договори про створення зони вільної торгівлі та взаємне визнання митних процедур переміщення товарів і транспортних засобів через держкордони. Прем'єр-міністр України В. Гройсман заявив, що Україна розраховує на запуск повноцінної зони вільної торгівлі між країнами ГУАМ вже в 2017 році. За його словами, країни-учасниці ГУАМ підпишуть документи, які поглиблюють співпрацю між митними органами країн в рамках Нового Шовкового шляху: «В сучасних умовах взаємозалежності і взаємодоповнюваності наші країни не можуть залишатися осторонь міжнародних ініціатив. Я говорю про участь наших держав в рамках

Нового Шовкового шляху». Таким чином можна констатувати, що уряд України нині розглядає подальше поглиблення співробітництва в Чорноморсько-Каспійському регіоні як елемент розбудови китайської стратегічної ініціативи «Один пояс, один шлях».

З точки зору подальшого розвитку **українсько-китайського торговельно-економічного співробітництва** важливим наслідком зустрічі у Давосі є домовленість на найвищому рівні про проведення Третього засідання Комісії зі співробітництва між урядами України та КНР, яке мало відбутися в Україні ще у 2015 році. Орієнтовно це засідання має відбутися у травні ц. р., а результати його проведення матимуть великий вплив на подальшу двосторонню співпрацю.

Основним питанням порядку денного Третього засідання Комісії зі співробітництва між урядами України та КНР має стати обговорення стану та перспектив реалізації великих інвестиційних проектів, що свого часу були включені до ухваленої в грудні 2013 року Програми реалізації відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР. І якщо проект «Повітряного експресу» можна вважати остаточно закритим, залишаються два великі китайські кредити: т.зв. «зерновий» (3 млрд дол. США) та «енергетичний» (3,6 млрд дол. США).

Невдалі рішення в 2016 р. щодо приватизації ДПЗКУ призвели на початку ц. р. до проблем із використанням китайського кредиту для авансових платежів аграріям під весняно-польові роботи. Проте, Мінагрополітики продемонструвало державницький підхід та всіляко сприяло вирішенню проблем державної компанії ДПЗКУ.

12 січня 2017 р. у Кабінеті міністрів України відбулася робоча нарада з питань інвестиційних проектів у рамках українсько-китайського співробітництва під головуванням Першого віце-прем'єр-міністра – міністра економічного розвитку України С. Кубіва. У нараді взяли участь міністр аграрної політики і продовольства України Т. Кутовий, керівники Фонду держмайна і ДПЗКУ. В ході заходу учасники були проінформовані про хід реалізації українсько-китайського зернового проекту, який виконується відповідно до Генерального договору про співробітництво в сфері сільського господарства між ДПЗКУ й Китайською національною корпорацією машинної промисловості й генеральних підрядів (СЕС). На нараді зазначалося, що за період з 2013 по 2016 р. ДПЗКУ експортувала в СЕС 3,357 млн т зернових. Нині узгоджено План закупівель зернових китайським партнером на 2017-й рік і форвардна програма під посів озимих зернових. З жовтня 2016 р. спостерігається значна активізація і позитивний розвиток співпраці ДПЗКУ з китайськими партнерами (СЕС і «Ексімбанком» КНР). В ході наради також обговорювалася закупівля для потреб ДПЗКУ вагонів-зерновозів з метою створення власного логістичного парку (в 2017 р. – закупівля 500 вагонів-зерновозів, в 2018 р. – 1 тис. ; в 2019 р. – 1,5 тис. Загальна кількість закупівлі вагонів, запланованих проектом, становить 3 тис. од.).

Станом на кінець першого кварталу 2017 р. ситуацію навколо «зернового» кредиту можна вважати вправленою. На жаль, щодо «енергетичного» кредиту, можливість використання якого спливає у грудні ц. р., залишається дуже багато запитань. По-перше, на відміну від Мінагропроду, яке постійно висвітлювало свою роботу над проблемами китайського кредиту, Міненерговугілля практично не надає інформації з цього приводу. По-друге, за неофіційною інформацією, пропозиції Нафтогазу України, який визначений одержувачем «енергетичного» кредиту, щодо енергетичних проектів за китайські кошти місяцями блукають коридорами української влади в пошуках необхідного погодження.

16 лютого 2017 р. Президент України П. Порошенко під час засідання Ради національної безпеки та оборони повідомив про свої домовленості з польськими та китайськими партнерами щодо модернізації українських енергогенеруючих компаній. «Ми про це говорили з моїми польськими колегами щодо можливості залучення кредитних ресурсів і під час моєї нещодавньої зустрічі з Президентом Китаю Сі Цзіньпіном, щоб переорієнтувати китайське кредитування. Для цього є усі необхідні позиції», — зазначив Петро Порошенко. Наразі час спливає, а жодної інформації про подальшу долю «енергетичного» кредиту не надходить.

Підсумки першого кварталу 2017 р. свідчать про подальше посилення інтересу китайської сторони до всебічного співробітництва з Україною **в галузі сільського господарства та виробництва продовольства**. 20-го січня 2017 р. відбулася робоча зустріч китайської інспекційної групи зі спеціалістами Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Представники КНР саме завершили свій інспекційний візит до України, під час якого оцінювали систему державного контролю за виробництвом бурякового жому як корму для тварин, а також інспектували українські підприємства із виробництва зазначеної продукції з метою її експорту до КНР. Інспекційна група КНР ознайомила представників Держпродспоживслужби з попередніми результатами своєї роботи. Представники інспекційної місії наголосили, що до її завдань входило ознайомлення з роботою державних органів, виробничих потужностей, перевалочних станцій, вивчення логістичної схеми, системи лабораторного контролю та контролю ризиків під час можливого експорту продукції до КНР. Інспектори досить високо оцінили рівень державного контролю та діяльності підприємств в Україні, а також висловили зацікавленість у широкому спектрі української сільськогосподарської продукції.

28 лютого 2017 р. Асоціація «Укрсадпром» та China Haisum Engineering Co., Ltd. підписали Меморандум про взаєморозуміння. Згідно з документом, інвестиції у розмірі \$ 500 млн заплановано спрямувати на будівництво та модернізацію переробних комплексів, фруктосховищ, виробничо-логістичного комплексу. Китайську сторону цікавить потенціал України в сфері вирощування зернових та інших культур, їхньої переробки, а також будівництва логістичних комплексів.

Крім того, минулого року було ініційовано початок узгодження фітосанітарних протоколів між Україною та Китаєм для експорту українських фруктів та ягід на китайський ринок.

15 березня 2017 р. глава ДПЗКУ О. Григорович повідомив, що китайська компанія ССЕС готова інвестувати в реконструкцію Миколаївського портового елеватора. «Наші китайські партнери розуміють: закупити зерно мало, його ще потрібно вчасно доставити в порт і забезпечити перевалку в повному обсязі. Тому вони підтримують нас в проектах створення парку вагонів-зерновозів і збільшення можливостей по перевалці», — повідомив глава ДПЗКУ. Він також зазначив, що паспортні потужності терміналів Миколаївського та Одеського портів складають майже 2,8 млн тонн. Але вони ніколи не працювали на повну потужність. За його словами, на реалізацію проекту планується спрямувати кредитні кошти ДПЗКУ, які на даний момент розміщені на рахунках корпорації в Укрексімбанку. Загальний обсяг інвестицій у проект може скласти близько \$ 75 млн.

21 березня 2017 р. в Мінагрополітики відбулась зустріч заступника міністра аграрної політики та продовольства України Ольги Трофімцевої з віце-президентом Експортно-імпортного банку КНР Юань Сіньюнем. Під час зустрічі обговорювали реалізація двостороннього зернового проекту, який виконується Державною продовольчо-зерною корпорацією України та китайською корпорацією ССЕС. На сьогодні цей проект є наймасштабнішим в аграрній сфері між двома країнами. «Позиція Міністерства дуже чітка: успіх даного проекту можливий лише за умови постійної координації наших наступних кроків за тими напрямками використання кредиту, які вже є на сьогодні схваленими китайською стороною», — прокоментувала О. Трофімцева. Заступник міністра наголосила на важливості подальшого активного діалогу двох сторін з метою успішної реалізації даного проекту та подякувала Юань Сіньюню за конструктивну позицію у вирішенні робочих питань. Зі свого боку, Юань Сіньюнь високо оцінив роботу Міністерства та ДПЗКУ в процесі реалізації проекту. Він зазначив, що Ексімбанк Китаю готовий до гнучкого підходу в подоланні перешкод, що могли б заважати успіху проекту. «Лише спільні зусилля з двох сторін дадуть відповідний результат, на який очікують наші країни від реалізації проекту. Ми і надалі зацікавлені в активній співпраці з Україною, знаючи її надзвичайно важливу роль як аграрного гравця в Європі і світі», — резюмував віце-президент Ексімбанку КНР.

22 березня 2017 р. Міністерство аграрної політики України домовилося з Експортно-імпортним банком Китаю про зниження ставки за кредитом у розмірі 1,5 млрд дол., наданим ДПЗКУ у 2012 році. Про це повідомив міністр Т. Кутовий. Рівень зниження ставки поки знаходиться на етапі обговорення й повинен бути затверджений китайською стороною. За словами Кутового, китайські партнери також погодилися на використання кредитних коштів для закупівлі українських

вагонів-зерновозів через відкритий тендер і постачання засобів захисту рослин до України.

У першому кварталі 2017 р. тривало подальше залучення китайської сторони до здійснення великих **інфраструктурних та транспортно-логістичних проектів** в Україні.

25 січня 2017 р. прес-служба Київської міської держадміністрації повідомила, що у Києві кільцеву дорогу, магістраль «Нивки – Бровари» та розв'язку біля станції метро Шулявська будуватиме китайська компанія China Road and Bridge Corporation (CRBC). Ця компанія запропонувала провести техніко-економічні розрахунки, а також реалізувати ці проекти «під ключ» із залученням фінансування з Китаю. CRBC планує розбудувати столичну транспортну інфраструктуру на суму 1,5 млрд доларів США.

16 березня 2017 р. голова ПАТ «Укрзалізниця» Войцех Балчун під час перебування в Китаї з робочим візитом заявив, що очікує від найбільшого китайського виробника рухомого залізничного складу корпорації CRRC пропозицій щодо модернізації українських дизельних локомотивів. За словами В. Балчуна, Укрзалізниця має амбітні плани на найближчі п'ять років щодо істотного оновлення рухомого складу та інфраструктури. Китайська сторона зі свого боку запропонувала надати ПАТ «Укрзалізниця» вироблений у КНР електровоз для тестової демонстрації. Крім оновлення локомотивного парку Укрзалізниця також цікавлять перспективи розвитку швидкісного залізничного руху в Україні. Попередньо сторони домовилися про створення спільних експертних робочих груп.

21 березня 2017 р. підписано Меморандум про співробітництво між Державним агентством автомобільних доріг України та Китайською державною корпорацією China road and bridge corporation. Меморандум передбачає співпрацю щодо проектування та фінансування будівництва автомобільної дороги М-22/Е-584 Полтава – Олександрія на ділянці об'їзду м. Кременчук з мостовим переходом через р. Дніпро. Меморандум підписали керівник Укравтодору Славомір Новак та віце-президент CRBC Ду Фей. На сьогодні в районі Кременчука єдиний міст через Дніпро має лише дві смуги руху для автомобільного транспорту. Окрім міського сполучення, через цей міст проходить дві важливі автомобільні дороги державного значення: національна Н-08 Бориспіль – Кременчук – Дніпро – Запоріжжя – Маріуполь та міжнародна М-22 Полтава – Олександрія, яка є частиною європейського коридору Е-584 Полтава – Кишинів – Слободзея (Румунія) та частиною 9-го пан'європейського транспортного коридору. Новий міст забезпечить не тільки якісне сполучення через Дніпро, але й сприятиме збільшенню інвестиційної привабливості Подніпров'я та появі десятків тисяч нових робочих місць. Передбачається, що після реалізації цього проекту існуючий дворівневий Крюківський міст буде використовуватися винятково для внутрішньоміських поїздок, а у його конструкції буде передбачена можливість облашту-

вання лінії легкого метро для сполучення лівобережної та правобережної частини Кременчука.

Увага китайської сторони до модернізації інфраструктури України є свідченням серйозного підходу до включення України у розбудову Нового шовкового шляху, що має поєднати Китай з Європою. Саме у такому ключі слід розглядати участь китайських корпорацій у будівництві нових мостів через р. Дніпро.

Помітна активізація контактів між Україною та Китаєм **в інформаційній сфері**, що спостерігалася наприкінці 2016 р., одержала продовження в 2017 році. 8 лютого 2017 р. голова Держкомтелерадіо О. Наливайко та заступник директора Головного управління з питань преси, друку, радіомовлення, кінематографії та телебачення КНР Чень Тін підписали Меморандум щодо співпраці між Держкомтелерадіо та відповідним відомством Китаю. О. Наливайко зазначив, що співробітництво між Україною та Китаєм в сфері телебачення й радіомовлення, а також у сфері видавничої справи здійснюється відповідно до укладених міжвідомчих угод. Національна телекомпанія України обмінюється контентом із Центральним телебаченням Китаю, Київська філія НСТУ співпрацює з Хейлунцзянським телебаченням, в рамках якого проведено «Тиждень Хейлунцзянського телебачення» та налагоджено співробітництво з інших питань. Інформаційне агентство «Укрінформ» установило партнерські відносини з китайським державним інформаційним агентством «Сінхуа». Налагоджено співпрацю з друкованим виданням китайського уряду – газетою «Женьмінь Жібао». Керівник китайської делегації Чень Тін зазначив, що метою візиту китайської делегації є розширення співпраці з Україною в галузі телебачення і радіомовлення, щоб народ обох країн краще знав і розумів одне одного. Сторони домовились про те, що розглянуть питання про можливість налагодження співпраці між Українським інститутом підвищення кваліфікації працівників телебачення, радіомовлення і преси Держкомтелерадіо та Тренінговим центром Головного державного управління у справах преси, друку, радіомовлення, кінематографії та телебачення КНР. Крім того сторони зобов'язались сприяти підготовці й трансляції в Україні програм «Китай сьогодні».

Протягом січня-березня 2017 р. зберігалася тенденція щодо активізації українсько-китайських **гуманітарних зв'язків**. 19 січня 2017 р. відбулася зустріч заступника міністра економічного розвитку й торгівлі України М. Тітарчука, представників департаменту туризму та курортів Мінекономрозвитку України, МЗС України та авіакомпанії «Міжнародні авіалінії України» з представниками Посольства КНР в Україні. Темою зустрічі була активізація співпраці у сфері туризму. У 2016 році Україна ввела спрощений режим оформлення віз для громадян КНР, які в'їжджають у країну з діловою або туристичною метою, у міжнародних аеропортах «Бориспіль» та «Одеса». Під час зустрічі обговорювалася необхідність поживлення організації групових туристичних поїздок туристів з КНР до України китайськими

туроператорами. Запропоновано в 2017 році зосередити увагу на практичній реалізації Меморандуму про взаєморозуміння між Державним агентством України з туризму та курортів і Національною туристичною адміністрацією КНР про сприяння груповим туристичним поїздкам китайських туристів до України (від 05.12.2013) та спільній участі у виставкових заходах, що проходять у КНР.

20 січня 2017 р. в міжнародному аеропорті «Бориспіль» відбувся святковий захід з нагоди китайського нового року та 25-ї річниці встановлення дипломатичних відносин між Україною та КНР. На святкування завітали представники Посольства КНР в Україні та китайської діаспори. Зокрема, присутніх привітав перший секретар посольства Є Шен і голова діаспори пан Лі Сян. Керівник аеропорту Євгеній Дихне познайомив гостей з новим працівником пасажирської служби аеропорту, який буде відповідальним за сервісне обслуговування гостей з КНР. На цю позицію запросили вихідця з КНР Цзян Вея задля запобігання мовному бар'єру та забезпечення максимально комфортного обслуговування пасажирів з Китаю.

25 січня 2017 р. китайська інвестиційна компанія Smart Mentor купила професійний футбольний клуб «Суми», що до кінця нинішнього сезону має повністю перейти під управління цієї компанії. Відповідний договір про наміри підписано між Smart Mentor, Сумською ОДА та ПАТ «СМНВО», яке до цього утримувало клуб.

28-30 січня 2017 р у Львові відсвяткували китайське Свято Весни (Новий рік). Це свято львів'яни та гості з-за кордону зустрічають із представниками Піднебесної, які проживають в обласному центрі, вже шостий рік поспіль. Відзначання триває три дні й включає ярмарки, новорічну вечірку, кулінарні майстер-класи від китайського ресторану, спортивні шоу, дитячу анімацію, виступи фольклорних колективів.

7 лютого 2017 р. в Києві в Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури відбулося відкриття виставки «Новий шовковий шлях – відомі китайські художники та учні», присвяченої 25-річчю встановлення дипломатичних відносин між Україною і КНР. На заході були присутні Президент Національної академії мистецтв України, ректор НАОМА Андрій Чебікін, представники Міністерства культури України, студентства, громадськості та мас-медіа, а також китайські митці, серед яких, зокрема, народні й заслужені художники Гао Цзе та Ван Женьбо. У рамках візиту до Києва китайська делегація провела переговори з керівництвом НАОМА, за результатами яких було досягнуто домовленості щодо поїздки представників студентства Академії до Пекіну та відвідання Китайської академії сучасного живопису.

13-16 березня 2017 р. в Китаї перебувала українська делегація на чолі з третім президентом України Віктором Ющенком. Під час візиту українська делегація зустрілась з головою асоціації «Silk Road City Alliance» Сун Жунхуа, взяла участь у круглому столі «Хатинка мрій Тараса Григоровича», відкрила виставку українського національного живопису «Петриківській роз-

пис» та робіт українського скульптора Зноба, взяла участь у відкритті Українсько-китайського науково-дослідного інституту біології, а також у бізнес-форумі з питань комерціалізації наукових розробок, який відбувся у бізнес-центрі технологічного парку «Місто-мрій» (м. Ханчжоу).

У першому кварталі 2017 р. спостерігалось подальше поглиблення **українсько-китайської співпраці на регіональному рівні**. У січні з робочим візитом у КНР перебувала делегація Вінницької області на чолі з першим заступником голови обласної державної адміністрації А. Гижком. У ході візиту до провінції Чжецзян було презентовано економічний потенціал Вінниччини, зокрема представлено можливості постачання продукції сільського господарства: зернових культур, олії соняшникової, м'яса птиці, сухого молока. Під час проведених переговорів розглядалась можливість налагодження виробництва сонячних панелей та електромобілів у Вінницькій області.

13 лютого 2017 р. голова Кіровоградської облдержадміністрації С. Кузьменко зустрівся з представниками академії сільськогосподарських наук міста Сюйчжоу провінції Цзянсу. Мета візиту – обмін досвідом у вирощуванні екологічно-чистої продукції між науковцями з КНР та аграріями Кіровоградщини. Делегація відвідала Кіровоградську державну сільськогосподарську дослідну станцію Національної академії аграрних наук України, а також філію державної установи «Держдрунтохорона». Очільник області презентував сільськогосподарську галузь Кіровоградщини, а також розповів про виробництво сільськогосподарської техніки на території області.

Того ж дня відбулась зустріч голови Одеської обласної державної адміністрації М. Степанова з Генеральним консулом КНР в Одесі пані Чжао Сянжун. «Я націлений на тісну співпрацю Одеського регіону з вашою країною, зокрема, у сфері туризму. Мною створюється підрозділ в штаті обласної державної адміністрації, який буде займатися саме інвестиціями в туристичну галузь. Тому сподіваюся вже в цьому році спільними зусиллями проводити ділові та інвестиційні форуми та рекреаційно-просвітницькі заходи», – сказав М. Степанов. Представники китайської сторони привітали главу області з призначенням і відзначили, що в Одеському регіоні є великі ресурси для залучення інвестицій і створення робочих місць для місцевого населення.

10 березня 2017 р. під час зустрічі голови Львівської облдержадміністрації О. Синютки з радником із торгово-економічних питань Посольства КНР в Україні Лю Цзюнем, китайський дипломат повідомив про зацікавленість двох державних китайських компаній у будівництві сміттєпереробного заводу на Львівщині, а також планів китайської сторони щодо розвитку авіасполучення зі Львовом для обміну туристами. За словами О. Синютки, крім спорудження заводу з переробки твердих побутових відходів, китайські інвестори готові будувати дороги, ТЕЦ, модернізувати шахти, а також вкладати кошти в сільське господарство.

Події у відносинах Україна-Китай (січень-березень 2017). Оцінка в балах

Дата	Подія	Бали
4 січня	Президент Петро Порошенко привітав Голову КНР Сі Цзіньпіна із 25-річчям встановлення дипломатичних відносин між Україною та КНР.	+1
	Голова КНР Сі Цзіньпін привітав Главу Української держави та народ України з нагоди 25-річчя встановлення дипломатичних відносин між КНР та Україною.	+1
13 січня	Китай передав МЗС України телекомунікаційне обладнання на суму близько 100 тисяч доларів.	+1
17 січня	У рамках участі у Всесвітньому економічному форумі в Давосі Президент Петро Порошенко провів зустріч з Головою КНР Сі Цзіньпіном.	+5
	На офіційному прийомі з нагоди 25-річчя встановлення дипломатичних стосунків між Україною та КНР посол КНР в Україні Ду Вей підкреслив важливе значення зміцнення українсько-китайської співпраці у 2017 році, особливо у сфері торгівлі.	+1
	Делегація Вінницької області на чолі з першим заступником голови обласної державної адміністрації А. Гижком перебувала з робочим візитом в КНР.	+0,5
19 січня	Відбулась зустріч заступника Міністра економічного розвитку і торгівлі України М. Титарчука, представників Департаменту туризму та курортів Мінекономрозвитку, МЗС України та авіакомпанії «Міжнародні авіалінії України» з представниками Посольства КНР в Україні.	+1
20 січня	Відбулась робоча зустріч китайської інспекційної групи зі спеціалістами Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.	+0,5
	В ДП МА «Бориспіль» відбувся святковий захід з нагоди Китайського Нового року та 25-ї річниці дипломатичних відносин між Україною та КНР.	+0,5
25 січня	За повідомленням прес-служби Київської міської держадміністрації у Києві Велику кільцеву дорогу, магістраль "Нивки-Бровари" та розв'язку біля станції метро Шулявська буде розбудовувати китайська компанія China Road and Bridge Corporation (CRBC).	+0,5
	Китайська інвестиційна компанія Smart Mentor купила професійний футбольний клуб «Суми».	+0,5
28-30 січня	У Львові відсвяткували Китайський Новий рік.	+0,5
2 лютого	Під час засідання Ради Безпеки Організації щодо загострення конфлікту в районі Авдіївки постійний представник КНР при ООН заявив, що Китай уважно стежить за ситуацією в Україні та занепокоєний останньою ескалацією, в результаті якої загинули цивільні особи.	+2
7 лютого	У Києві в Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури відбулося відкриття виставки «Новий шовковий шлях – відомі китайські художники та учні», присвяченої 25-річчю встановлення дипломатичних відносин між Україною і КНР.	+0,5
8 лютого	Голова Держкомтелерадіо О. Наливайко та заступник директора Головного управління з питань преси, друку, радіомовлення, кінематографії та телебачення КНР Чень Кін підписали Меморандум щодо співпраці між Держкомтелерадіо та відповідним відомством Китаю.	+1
12 січня	У Кабінеті міністрів України відбулася робоча нарада з питань інвестиційних проєктів у рамках українсько-китайського співробітництва під головуванням Першого віце-прем'єр-міністра – міністра економічного розвитку України С. Кубіва.	+1
13 лютого	Відбулась зустріч голови Одеської обласної державної адміністрації М. Степанова з Генеральним консулом КНР в Одесі пані Чжао Сянжун.	+0,5
	Голова Кіровоградської облдержадміністрації С. Кузьменко зустрівся з представниками академії сільськогосподарських наук міста Сюйчжоу провінції Цзянсу (КНР).	+0,5
14 лютого	Командувач національної гвардії України генерал-лейтенант Юрій Аллеров домовився з військовим аташе Посольства КНР в Україні старшим полковником Цао Сяоцзянем про розвиток співпраці Нацгвардії з народною озброєною міліцією КНР.	+2
16 лютого	Президент України П. Порошенко повідомив про свої домовленості з польськими та китайськими партнерами щодо модернізації українських енергогенеруючих компаній.	+1
28 лютого	Китайська народна асоціація дружби з закордоном влаштувала в Пекіні урочистий прийом з нагоди 25-ї річниці встановлення дипломатичних відносин між Україною та КНР.	+0,5
	Асоціація "Укрсадпром" та China Haisum Engineering Co., Ltd. підписали Меморандум про взаєморозуміння.	+1
10 березня	Зустріч голови Львівської облдержадміністрації О. Синютки з радником із торгово-економічних питань Посольства КНР в Україні Лю Цзюнем	+0,5
15 березня	Глава ДПЗКУ О. Григорович повідомив, що китайська компанія ССЕС готова інвестувати в реконструкцію Миколаївського портового елеватора.	+0,5
16 березня	Робочий візит голови ПАТ "Укрзалізниця" Войцеха Балчуна до Китаю.	+0,5
22 березня	Китай погодився знизити ставку кредиту для Державної зернової корпорації України.	+0,5
27 березня	У Києві на саміті країн-членів ГУАМ Прем'єр-міністр України В. Гройсман заявив про поглиблення співробітництва у Чорноморсько-Каспійському регіоні як елемент розбудови китайської стратегічної ініціативи «Один пояс, один шлях».	+2

ВІДНОСИНИ УКРАЇНА-РОСІЯ

Січень – Березень 2017

Позитивні бали: +1

Негативні бали: -62

Загалом: -61

РЕЗЮМЕ ВІДНОСИН

Початок року був для Росії багатообіцяючим з огляду на світові розклади. Кремль розраховував на виборчий сезон у ключових столицях світу, що мав почати давати плоди. По лінії Вашингтон-Москва очікувалося потепління, яке промотував у електоральний період Дональд Трамп. У Кремлі розраховували на кризу у відносинах Києва та Брюсселя – чи стосовно надання безвізового режиму, чи щодо недоратифікації Угоди про асоціацію, чи щодо виконання мінських домовленостей. Проте потепління не сталося, надання безвізового режиму вийшло на фінальну пряму, США і ЄС продовжують підтримувати Україну. Не зовсім все райдужно виглядає і зі ставками Росії щодо виборів у Франції та Німеччині (принаймні станом на завершення першого кварталу цього року).

Очікуваний у Кремлі політично-дипломатичний переможний бліцкриг над Україною переноситься (якщо відбудеться взагалі). Тестовим у останні три місяці було воєнне протистояння біля Авдіївки наприкінці січня-початку лютого. Воно, власне, чи не найяскравіше виявило інтерес Кремля, який полягає, з одного боку, у відновленні діалогу з ключовими світовими акторами, а з іншого, у дискредитації України.

Між Росією й Україною, між тим, намітилася своєрідна конкуренція: хто перший із президентів – Путін чи Порошенко – зустрінеться з американським колегою. Водночас за останні три місяці стало відомо про як мінімум дві телефонні бесіди між президентами України і Росії. Як відомо, у серпні минулого року після так званої «української диверсії» в Криму Володимир Путін відмовився від будь-яких контактів із українським президентом. Однією з тем обговорення, імовірно, була блокада окупованих територій на Донбасі.

Останні три місяці, як і останні три роки, були перенасиченими різного роду спецопераціями. У цьому й полягає чи не основна сутність українсько-російських відносин на нинішньому етапі – спецоперації замість кооперації: кількість заяв про спецоперації зростає пропорційно падінню рівня економічної, політичної чи будь-якої іншої співпраці. Блокада окупованих районів, визнання Росією документів, які видають українцям незаконні утворення, убивство колишнього російського депутата – усі ці події Україна зараховує до спецоперацій, організованих Москвою.

Міжнародне право – це та сфера, на яку в Україні покладають чи не найбільше сподівань для відстоювання позиції, пошуку справедливості після агресії Росії. Справа в Міжнародному суді ООН у Гаазі, напевно, посідає центральне місце серед усіх позовів, які сьогодні перебувають у багатьох судах світу – чи це стосується розгляду питання про так званий борг Януковича у 3 млрд доларів у Лондоні (Британія), чи арбітражу щодо газової суперечки між Києвом і Москвою у Стокгольмі (Швеція), чи позовів до Європейського суду з прав людини у Страсбурзі (Франція).

ХРОНІКА ВІДНОСИН

Велика невдача замість великої домовленості

Початок року був для Росії багатообіцяючим з огляду на світові розклади. Кремль розраховував на виборчий сезон у ключових столицях світу, що мав почати давати плоди. По лінії Вашингтон-Москва очікувалося потепління, яке промотував у електоральний період Дональд Трамп. У Кремлі розраховували на кризу у відносинах Києва та Брюсселя – чи стосовно надання безвізового режиму, чи щодо недоратифікації Угоди про асоціацію, чи щодо виконання мінських домовленостей. Проте потепління не сталося, надання безвізового режиму вийшло на фінальну пряму, США і ЄС продовжують підтримувати Україну. Не зовсім все райдужно виглядає і зі ставками Росії щодо виборів у

Франції та Німеччині (принаймні станом на завершення першого кварталу цього року).

Очікуваний у Кремлі політично-дипломатичний переможний бліцкриг над Україною переноситься (якщо відбудеться взагалі). Утім, складається враження, що перші три місяці 2017 року вдарили по самовпевнених сподіваннях Росії більше, ніж останні три роки, відколи почалася агресія Москви проти України. При цьому господареві Кремля необхідні дипломатичні перемоги вже зараз, оскільки наближається дата його чергового переобрання – перемоги у зовнішній політиці могли б виявитися чи не єдиними перемогами на тлі динамічного зростання невдоволення рівнем життя серед росіян.

Тестовим у останні три місяці було воєнне протистояння біля Авдіївки наприкінці січня-початку лютого. Воно, власне, чи не найяскравіше виявило інтерес Кремля, який полягає, з одного боку, у відновленні ді-

логу з ключовими світовими акторами, а з іншого, в дискредитації України. Можна навіть відзначити взаємозалежність двох цілей, які можна описати формулою: примирення з Заходом через дискредитацію України. Оцінюючи бої біля Авдіївки, Путін видав на-гора одразу кілька інформаційних штампів, навколо яких російська пропагандистська машина працювала особливо активно останнім часом. По-перше, за його словами, Україна сама провокує бої, аби виставляти себе «жертвою агресії»; по-друге, привертати увагу Києву важливо, щоб заохотити західних партнерів надавати фінансову підтримку; по-третє, у такий спосіб Україна шукає шляхів для налагодження комунікації з новим американським президентом. Одночасно прес-секретар Путіна наголосив, що чергове зіткнення на Донбасі – «зайвий привід для найшвидшого відновлення діалогу і співробітництва між Росією і Америкою». Дивним чином загострення збіглося в часі з телефонною бесідою американського та російського президентів.

Якщо проаналізувати дискурс більшості світових мас-медіа, то оцінка боїв біля Авдіївки була однозначною і зовсім не вигідною для Владіміра Путіна, як він не намагався подати картинку у привабливому для себе світлі: ескалація сталася з вини саме Росії, аби перевірити світову спільноту на здатність реагувати, а також спонукати західних лідерів (у першу чергу, Трампа) сісти за стіл переговорів. Холодним душем для Москви став виступ американської представниці в Раді Безпеки ООН, яка своїми заявами дала чітко зрозуміти: Вашингтон не заплещуватиме очі на російські провокації в Україні.

Між Росією й Україною, між тим, намітилася своєрідна конкуренція: хто перший із президентів – Путін чи Порошенко – зустрінеться з американським колегою. В Україні представники влади відверто заявляють про важливість і символізм першої зустрічі саме з українським лідером. Представники Кремля напівскромно наголошують на своїй байдужості до цього символічного забігу. Проте цілком очевидно, що для Москви не менш важливо влаштувати зустріч першими, адже російські дипломати активно працюють над організацію зустрічі Трампа з Путіним у Гамбурзі на зустрічі Групи двадцяти 7-8-го липня. Схоже, такого змагання в історії міжнародних відносин ще не було – від гонки озброєнь країни перейшли до гонки зустрічей.

Визначальне місце в цих перегонах посідає телефонна дипломатія. В Україні особливо відзначають той факт, що Петро Порошенко уже двічі поговорив з Дональдом Трампом. Друга бесіда, до слова, відбулася після розмови господарів Білого дому й Кремля – і, не виключено, це пішло на користь Україні, оскільки Петро Порошенко міг подати вичерпну інформацію щодо подій навколо Авдіївки. Фактично за українським лідером було останнє слово; відтак, змагання за умовний «Кубок Трампа» можуть бути позбавлені сенсу: важливо не те, коли відбудеться зустріч; важливо, про що на ній ітиметься і яких результатів удасться досягнути.

Водночас за останні три місяці стало відомо про як мінімум дві телефонні бесіди між президентами України і Росії. Як відомо, у серпні минулого року після так званої «української диверсії» в Криму Владімір Путін відмовився від будь-яких контактів із українським президентом. Через витік у російській мас-медіа стало відомо, що за останній час відбулися чотири телефонні бесіди між президентами. В Адміністрації Президента були змушені відреагувати на таку інформацію, уточнивши, що відбулося дві розмови в лютому – вони були присвячені передовсім подіям навколо Авдіївки, звільненню заручників на Донбасі, а також передачі Україні політ'язнів із російських тюрем. Утім, за деякою інформацією, під час однієї з бесід порушувалося також питання блокади окупованих територій, яке здійснювали колишні ветерани АТО і представники опозиційних політичних сил. Виходячи з публічних заяв російського керівництва (зокрема, МЗС Росії про влаштування Україною чогось «на зразок гетто»), цілком очевидно, що Путін закликав Порошенка до припинення блокадної акції; так само не виключено, що могли пролунати і заяви з шантажем, які згодом були втілені. 18 лютого Росія визнала документи, видані громадянам так званими ДНР і ЛНР; 1 березня розпочалася так звана «націоналізація» підприємств, які до цього працювали в українському правовому полі. Телефонні переговори між президентами України й Росії були влаштовані нібито за підтримки лідерів Франції і Німеччини (без сумніву, ключову роль у цьому зіграла Ангела Меркель). Цікаво, що російська сторона була особливо не зацікавлена у відновленні телефонного діалогу з Петром Порошенком, адже саме Путін після кримської провокації заявив про «марність» продовження переговорів. Проте саме в Росії стався витік інформації про їхнє спілкування – напевно, у Кремлі розуміли, що таким чином підкладають дров до багаття: опозиція час від часу звинувачує Петра Порошенка у змові з Росією, виняткової гостроти такі звинувачення набували на тлі історії з блокадою. Телефонні бесіди мали фактично підтвердити це – очевидно, російська верхівка затаїла серйозну образу за те, що не все йшло за кремлівським планом. Витік про телефонні розмови таким чином мав стати зняряддям помсти. Утім, очікуваного ефекту не вийшло: скандальна інформація «прожила» лише кілька днів.

Спецоперації замість кооперації

На те, що витік інформації про телефонні переговори був помстою, вказує і збіг у датах: публікація про телефонні розмови президентів з'являється 1 березня – у день запуску так званої «націоналізації» українських підприємств на окупованих територіях. Росія у звичній гібридній манері вирішила задіяти кілька важелів впливу: з одного боку – економічний, з іншого – інформаційний.

Останні три місяці, як і останні три роки, були перенасиченими різного роду спецопераціями. У цьому й полягає чи не основна сутність українсько-російських відносин на нинішньому етапі – спецоперації замість

кооперації: кількість заяв про спецоперації зростає пропорційно падінню рівня економічної, політичної чи будь-якої іншої співпраці. Слово «спецоперація» чи не найчастіше зустрічається в заявах українських можновладців, адресованих Росії. Усі такі закиди, звичайно, російська влада відкидає, зазначаючи, що Україні вигідно списувати все «на руку Москви». Втім, часом приписування усіх проблем російським спецопераціям викликає скепсис і у багатьох українців. Особливо, якщо це стосується звинувачень можновладців у корупції.

У коридорах української влади говорять про дві стратегії Москви щодо України. Перша: розколоти країну зсередини через надання посиленних автономних прав регіонам – почалося втілення цього плану під умовною назвою «Новоросія» ще в 2014 році. Друга: політична дестабілізація України (наприкінці минулого року отримала умовну назву «Шатун»). Через те, що план «Новоросія» пішов нанівець, головний акцент, як вважають в Україні, у Москві зроблено на послабленні української влади, на збуренні протестних настроїв – для представлення зовнішнім акторам України як failed state, яка не вартує міжнародної підтримки.

Так, до російських спецоперацій за останні три місяці українська влада зарахувала наступні події:

1. Блокада окупованих територій. «Насправді все це виявилось спецоперацією, спрямованою на те, аби виштовхнути окуповані райони з українського Донбасу в Російську Федерацію», – хоч Петро Порошенко напругу і не говорить про причетність саме Москви до цієї спецоперації, проте між рядками це читається. Серед самих можновладців лунають найрізноманітніші варіанти щодо режисерів блокади. Перший – Росія зрозуміла, що Україна не збирається виконувати мінських домовленостей відповідно до очікувань Москви, а тому вирішила піти ва-банк і відібрати українські підприємства. Другий – опозиціонери готуються до дострокових виборів; третій – олігархи зводять між собою рахунки. Четвертий – один із олігархів вчинив помсту над президентом; обговорювалася навіть версія, що саме цей олігарх намагається вийти з опали російського лідера, а тому і затіяв акцію, яка мала привести до захоплення українських підприємств. Деякі з цих версій виглядають як цілком обдуртовані, деякі можуть претендувати на правдоподібність із великою натяжкою. Утім, факт залишається фактом, що спецоперація була би позбавлена дурноту, якби влада від початку відкрито розповіла про роботи підприємств на окупованих територіях. Фактично аргументи щодо припинення блокади були наведені на етапі, коли емоції брали гору, суспільна підтримка точно не перебувала на боці влади. Останній чинник, схоже, і превалував у процесі прийняття рішень РНБОУ про припинення транспортного сполучення з окупованими територіями. Росія, між тим, була б у вигаді за будь-якого сценарію: за блокади вона і надалі може говорити про те, що Україна провокує гуманітарну катастрофу в регіоні (до слова, в Євросоюзі такі оцінки поділяють); за відсутності блокади в інформпросторі

України розганялося б звинувачення про «торгівлю на крові». Серед аргументів української влади, між тим, не пролунав один чи не найбільш красномовний приклад не на користь блокадників. У Республіці Молдова роками вимагали від придністровських підприємств працювати в її правовому полі. У 2006 році сепаратистський режим після тиску, зокрема й з боку України, пристав на цю вимогу – документи придністровці оформлюють у митній службі Молдови. Однак у цьому випадку йдеться лише про формальне визнання молдовської юрисдикції для зовнішньої торгівлі придністровців; податки від цієї роботи все одно йдуть до бюджету невизнаного утворення. Україна ж мала унікальну ситуацію, коли ще й податки йшли до українського бюджету. Невеличке нагадування: у 2006 році Росія так само звинувачувала Україну в «економічній блокаді». У будь-якому випадку блокадна історія ще даватиме про себе знати.

2. Визнання документів «ДНР/ЛНР». Якщо так звана «націоналізація» українських підприємств не викликала жодного резонансу у західних столицях, то указ Путіна про визнання документів, виданих незаконними утвореннями, призвів до однозначного осуду. Найприкметнішим був контекст, у якому було ухвалено це рішення. Із одного боку, Путін почав усвідомлювати, що «великої домовленості» йому досягнути не вдасться – авдіївський тест не приніс бажаних результатів Москві. З іншого боку, Україна демонструвала, що не відступить від своєї позиції в рамках мінських переговорів: спочатку гарантування безпеки, а потім – запуск політичної частини врегулювання. Путінський указ, таким чином, є ще одним виявом відчайдушного реваншу, нагадування про себе. Рішення було оголошено одразу після переговорів міністрів закордонних справ у нормандському форматі у Мюнхені. Між тим, привертає увагу, що як би не намагався Володимир Путін демонструвати свою зухвалу самовпевненість, в офіційних заявах Росія намагається дотримуватися, так би мовити, норм пристойності (щонайменше на юридичному рівні). Так, в указі йдеться аж ніяк не про громадян ЛНР чи ДНР, а про громадян України; більше того, жодної згадки про самі нелегальні утворення. Натомість в указі йдеться про «території окремих районів Донецької і Луганської областей України». Крім того, в документі наголошується, що він має тимчасовий характер – «до політичного врегулювання на основі мінських угод». Традиційно Кремль прикрився «нормами міжнародного гуманітарного права», сподіваючись, можливо, на співчуття зі сторони європейських партнерів. Розчулити есівців у цьому випадку не вдалося. Звичайно, що юридична казуїстика, з якої Росія може викладати майстер-класи, не свідчить про якісь поступки, проте вона може опосередковано говорити про те, що Володимир Путін порушує міжнародне право все ж із помітною часткою остраху. Особливо на тлі розгляду справи в Міжнародному суді ООН в Гаазі чи позовів в Європейський суд із прав людини, де якраз такі укази можуть фігурувати як докази.

3. Політичний тероризм. Убивство колишнього російського народного депутата Дениса Вороненкова фак-

тично в перші ж години було названо спецоперацією ФСБ. Ще в січні секретар РНБОУ Олександр Турчинов заявив, що Росія переходить до нового етапу гібридної війни – убивств політиків, громадських діячів і журналістів із метою дестабілізації ситуації. Заява Турчинова була пов'язана зі спробою замаху на народного депутата Антона Геращенко – нібито через викриття ним росіян, причетних до злочинів на окупованій території України. Денис Вороненков – за словами представників української влади, особливо цінний свідок, який міг поділитися важливою інформацією і щодо методів роботи російських спецслужб, і щодо схем збагачення перших осіб Росії, і щодо справи проти экс-президента України Віктора Януковича. Згаданий вище Геращенко повідомив, що убивця «пройшов курс спеціального навчання в школі для диверсантів, створеній ще за часів сталінського НКВС». Щоправда, СБУ згодом не змогла цього підтвердити. Президент Порошенко назвав вбивство Вороненкова «актом державного тероризму з боку Росії», звернув увагу на «явний почерк російських спецслужб, що раніше неодноразово проявлявся в різних європейських столицях». У Москві у відповідь висловили сумнів, що розслідування буде об'єктивним, а офіційна представниця МЗС Росії назвала українську владу «режимом-убивцею».

4. Вербування українців, етнічні автономії. Останні три місяці відзначилися кількома заявами Служби безпеки України, які демонструють активізацію російських спецслужб. Так, було повідомлено, що ФСБ вербує громадян України, які прибувають до окупованих територій Донбасу і Криму. Керівництво СБУ також звернуло увагу, що останнім часом помітна «безпрецедентна активність» розвідувальної, диверсійної, підривної діяльності, спрямованої на те, аби розширити зону нестабільності на інші регіони України. Українські спецслужби зауважують, що використання етнічного чинника відбувається зараз на західній та південно-західній Україні. У СБУ, зокрема, вважають, що найбільшу увагу Москви привертають громади угорців, румунів, болгар, гагаузів, русинів.

5. Мирні плани. Останні три місяці були позначені справжнім бумом мирних ініціатив від громадян України – аналітики, олігархи, маловідомі політики (серед найбільш обговорюваних плани олігарха Віктора Пінчука й народного депутата Андрія Артеменка). Як і цілі автори миротворчих ідей перед собою не ставили, здебільшого вони викликали на себе шквал критики і гніву: їх звинувачували у відстоюванні інтересів Росії, а не України. Так, в Адміністрації Президента були впевнені, що мирні плани – ніщо інше, як вияв гібридної війни, спрямований на відвернення уваги (зокрема від вимог до Росії припинити вогонь на Донбасі). Автори-миротворці, звичайно, відхрещувалися від «руки Москви». Більшість із цих мирних планів вписувалися в загальний дискурс передчуття домовленості (чи просто кажучи, змови) глобальних гравців – США й Росії – без урахування інтересів України. Із плином часу, коли велика домовленість Трампа і Путіна ставала дедалі примарнішою, меншала кількість і бажаючих помирити Україну й Росію. Так, план Пінчука з'явив-

ся під Новий рік, план Артеменка – наприкінці лютого, на лютий випадає і план Сергія Тарути. Більшість із мирних планів передбачали поступки зі сторони Києва, що і викликало критику. Одна з головних стосувалася перегляду позиції України щодо статусу Криму: чи то передачу його в оренду Росії, чи досягнення рішення про «нічийність» півострова, чи замовчування кримської теми взагалі задля справи миру. Якщо в Москві і справді виношувалася ідея досягнення big deal із Вашингтоном через ініціативу Києва підіграти такий домовленості, виступивши з планом поступок, то задум виявився невдалим. При цьому той факт, що за три останні місяці з'явилося чи не з десяток мирних планів, дискредитує й інший можливий сценарій: Росія могла ставити перед собою мету скористатися варіантом врегулювання, народженим саме у Києві. Утім, какофонія мирних планів погубила можливість такого сценарію у зародку (якщо цей сценарій, звісно, існував, позаяк у кожного з авторів вистачило власних мотивів виступати з ідеями примирення).

Гаазький процес

Міжнародне право – це та сфера, на яку в Україні покладають чи не найбільше сподівань для відстоювання позиції, пошуку справедливості після агресії Росії. Справа в Міжнародному суді ООН у Гаазі, напевно, посідає центральне місце серед усіх позовів, які на сьогодні перебувають у багатьох судах світу – чи це стосується розгляду питання про так званий борг Януковича у 3 млрд доларів у Лондоні (Британія), чи арбітражу щодо газової суперечки між Києвом і Москвою в Стокгольмі (Швеція), чи позовів до Європейського суду з прав людини у Страсбурзі (Франція).

Три роки знадобилося Україні, аби подати позов проти Росії до Міжнародного суду ООН. Об'ємний документ, який у цілому зводиться до двох основних обвинувачень – підтримка Росією тероризму на території України, а також дискримінації кримських татар і українців у Криму (Росію звинувачено в порушенні зобов'язань, взятих у рамках Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму й Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації). Українські дипломати підійшли до справи серйозно, врахувавши, зокрема, помилки Грузії. Остання апелювала до Гааги з приводу недотримання Росією, зокрема, Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, але через ігнорування процедур прогнала. Нагадаємо, Грузія подала заяву до Суду ООН одразу після війни з Росією 12 серпня 2008 року. Тбілісі звинуватив Росію в тому що вона, починаючи з 1990 року, безпосередньо і через підконтрольні їй структури в Абхазії і Південній Осетії, здійснює дискримінацію грузинського населення. У 2011 році судді відхилили позов: суд вирішив, що Грузія не дотрималася вимог статті 22 Міжнародної конвенції, яка передбачає перед звернення до судової інстанції вжити заходів для врегулювання спору – провести відповідні двосторонні переговори. Україна пообіцяла передати до Гааги всю доказову базу, яка свідчить про десятки

спроб врегулювати проблеми шляхом переговорів. Так, за двома конвенціями між Україною та Росією сталося понад 70 обмінів дипломатичними нотами.

Україні буде досить складно відстоювати свою позицію з багатьох міркувань: потрібна беззаперечна доказова база, яка б не дозволила Росії вдаватися до маніпуляцій; безпрецедентність справи вимагає від українських правників і закордонних партнерів-юристів такої ж безпрецедентної кваліфікації; максимальна публічність цього процесу, залучення світових мас-медіа може бути кращою запорукою справедливого розгляду питання.

Україна переслідує в Міжнародному суді ООН три головні цілі:

1. Суд має оголосити рішення, в якому б чітко йшлося про порушення Росією міжнародних конвенцій.
2. Зобов'язати Росію негайно припинити порушення міжнародних зобов'язань (припинити підтримку формувань, які займаються терористичною діяльністю, дозволити діяльність Меджлісу, припинити переслідування кримських татарів і етнічних українців у Криму).
3. Зобов'язати Росію компенсувати заподіяну шкоду.

Інформації про суму компенсації наразі немає. Утім, зважаючи на продовження агресії Росії, було б справді передчасним виставляти якісь рахунки Москві – сума все одно зростатиме в геометричній прогресії.

У Росії не менш серйозно поставилися до позову України. Аналіз аргументів російської сторони частково відображає і нинішню, і майбутню стратегію Кремля щодо гаазького процесу. Москва дотримується такої позиції: 1. Україна свідомо не хотіла вирішувати проблеми в двосторонньому порядку, переслідуючи єдину мету – подати позов до Міжнародного суду ООН. 2. Україна надає сфальсифіковані матеріали – такі, що не підтверджують недотримання Росією міжнародних конвенцій.

Контент-аналіз провладних мас-медіа дозволяє виокремити низку інших ідей, на яких вибудовується лінія захисту Кремля перед пересічними росіянами: 1. Росія мала першою подати позов на Україну через переслідування російськомовних. 2. Американці не визнають примату міжнародного права – чому має визнавати Росія? 3. Рішення давно вже ухвалено в суді – зрозуміло, що Росію зроблять крайньою. Використання логічних вивертів у Росії давно полюбляють, у тому числі, для творення образу скривдженої держави, який використовується для виправдання агресії щодо України («якби Росія не приєднала Крим, то там би давно була база НАТО», «НАТО розширювалося, а тепер Росія реагує», «чому американцям можна визнати незалежність Косова, а ми не можемо приєднати Крим?»).

Із аргументів очевидно, що Росія не виключає сценарію, за якого просто зійде з дистанції, оголосивши

заперечення щодо юрисдикції суду. Україна в такій ситуації, за наявною інформацією, проситиме суд продовжити розгляд справи без участі Росії – такі випадки в історії Міжнародного суду ООН були. Українська дипломатія відштовхується від того, що неучасть лише підтвердить вину Росії.

Чи можна спрогнозувати рішення Міжнародного суду ООН? Інколи можна, проте нинішній розгляд претендує на звання найбільш непрогнозованого. Українські дипломати в неформальних бесідах не приховували свого нервування. На перший погляд, перемога України виглядає незаперечною – не секрет, як розпочинався конфлікт («зелені чоловічки»; ніким не визнаний референдум, організований поспіхом; зрештою анексія Криму). Не приховувала Росія і своєї причетності до підтримки незаконних збройних формувань на Донбасі. Проте цього може виявитися недостатньо, аби довести вину Росії саме за вказаними конвенціями (особливо це стосується звинувачень у фінансуванні тероризму).

Не варто, до того ж, виключати, що частина суддів можуть підіграти російській позиції. Потрібно брати до уваги, що позиції урядів і рішення суддів у Міжнародному суді ООН інколи збігаються: як відомо кожен із 15 суддів ухвалює рішення щодо певної справи окремо; виграє та сторона, на підтримку аргументів якої пристала більшість служителів міжнародноправової феміди. Це правило не обов'язково спрацьовує в ста відсотках випадків – усі судді в Міжнародному суді ООН визнані фахівці, кращі з кращих у правовій сфері, проте існує низка чинників, які часом упливають на позицію судді (у цьому випадку говорять про, так би мовити, державозаангажованість – *state bias*). Найвідоміші в цій сфері дослідження професора Чиказького університету Еріка Поснера, який, вивчивши рішення суддів, дійшов до думки, що на суддю впливає позиція держави, що його призначила (дослідники не стверджують, що суддя діє так зумисне, але припускають, що підсвідомо на нього може впливати думка про своє майбутнє після гаазької кар'єри)². Якщо ми подивимося на країни, що мають своїх суддів у Міжнародному суді ООН, то ситуація не виглядає беззаперечно проукраїнською чи проросійською. Наразі достеменно можна говорити про заангажованість лише одного судді, який представляє Росію (у цьому процесі судді *ad hoc*). Дослідження якраз підтверджують: якщо держава, яку представляє суддя, є стороною суперечки, то у 90% випадків такий правник стає на сторону своєї держави.

Звісно, що припущення щодо залежності рішення судді від позиції країни є надзвичайно спекулятивним. Про стовідсоткову кореляцію між позицією уряду й судді говорити некоректно. Однак збіг позицій уряду й судді судді не обов'язково суперечить нормам міжнародного права. Якраз у випадку з демократичними державами збіг таких позицій виглядає нормальним і неминучим: якщо французький суддя і французький

2 Posner, E. & Figueiredo, M., (June, 2005). Is the International Court of Justice Biased? [Journal of Legal Studies, vol. 34. Available at: <http://www.ericposner.com/ls%20the%20International%20Court%20of%20Justice%20Biased.pdf>.

уряд матимуть однаковий погляд на порушення конвенцій Росією, то у цьому випадку йдеться все ж не про заангажованість, а про професійне виконання своїх обов'язків і знання міжнародного права. У випадку з авторитарними країнами цей збіг так само видається неминучим, але вже з інших міркувань – і маніпулятивне ставлення до міжнародного права в цьому випадку більш імовірне.

У Таблиці 1 ми спробували проаналізувати позиції країн, чії судді присутні в Міжнародному суді ООН, щодо конфлікту України й Росії. Позиція встановлю-

валася відповідно до голосування тієї чи іншої держави в Генасамблеї ООН щодо двох резолюцій – про територіальну цілісність України від 2014 року і про порушення прав людини в Криму від минулого року. Неголосування чи утримання якраз не дозволяють встановити позиції урядів окремих країн – найпевніше, що такі країни розуміють правоту України, однак не хочуть сваритися з Росією. Поки що ситуація виглядає так, що половина країн, чії судді представлені в суді, відкрито засуджувала агресію Росії; позиція іншої половини не завжди була настільки ж чіткою.

Таблиця 1.

Припущення щодо рішення в Міжнародному судді ООН з приводу позову України проти Росії.

Країна	Рік завершення повноважень	Позиція країни щодо резолюції ГА ООН від 27 березня 2014 року про територіальну цілісність України	Позиція країни щодо резолюції ГА ООН від 16 листопада 2016 року щодо прав людини в Криму	Припущення щодо рішення судді, якщо взяти до уваги позицію уряду країни, громадянство якої він має
Словаччина	2021	За	За	Імовірність прихильності до України висока
Ямайка	2024	Утрималась	Утрималась	Імовірність прихильності до позиції Росії висока
Японія	2021	За	За	Імовірність прихильності до України висока
Франція	2018	За	За	Імовірність прихильності до України висока
Австралія	2024	За	За	Імовірність прихильності до України висока
Марокко	У 2015 був переобраний ще на один термін	Не голосувала	Не голосувала	Імовірність прихильності до позиції Росії висока
Росія	2024	Проти	Проти	Імовірність прихильності судді до позиції Росії висока
Велика Британія	2018	За	За	Імовірність прихильності до України висока
Сомалі	2018	За	Не голосувала	Імовірність прихильності до позиції Росії висока
Бразилія	2018	Утрималась	Утрималась	Імовірність прихильності до позиції Росії висока
КНР	2021	Утрималась	Проти	Імовірність прихильності до позиції Росії висока
США	2015	За	За	Імовірність прихильності до України висока
Італія	2021	За	За	Імовірність прихильності до України висока
Уганда	2021	Утрималась	Утрималась	Імовірність прихильності до позиції Росії висока
Індія	2018	Утрималась	Проти	Імовірність прихильності до Росії висока

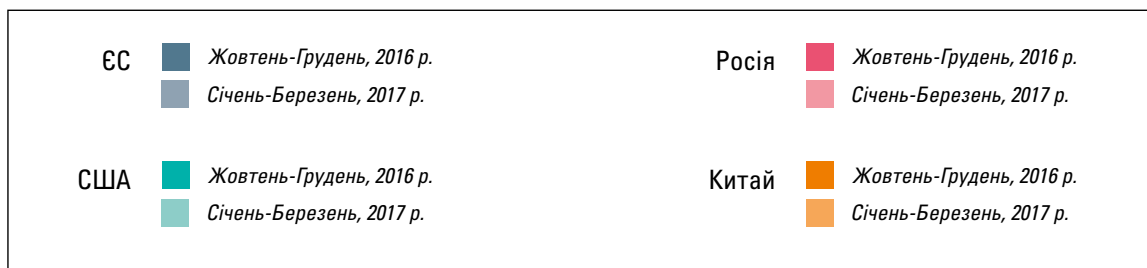
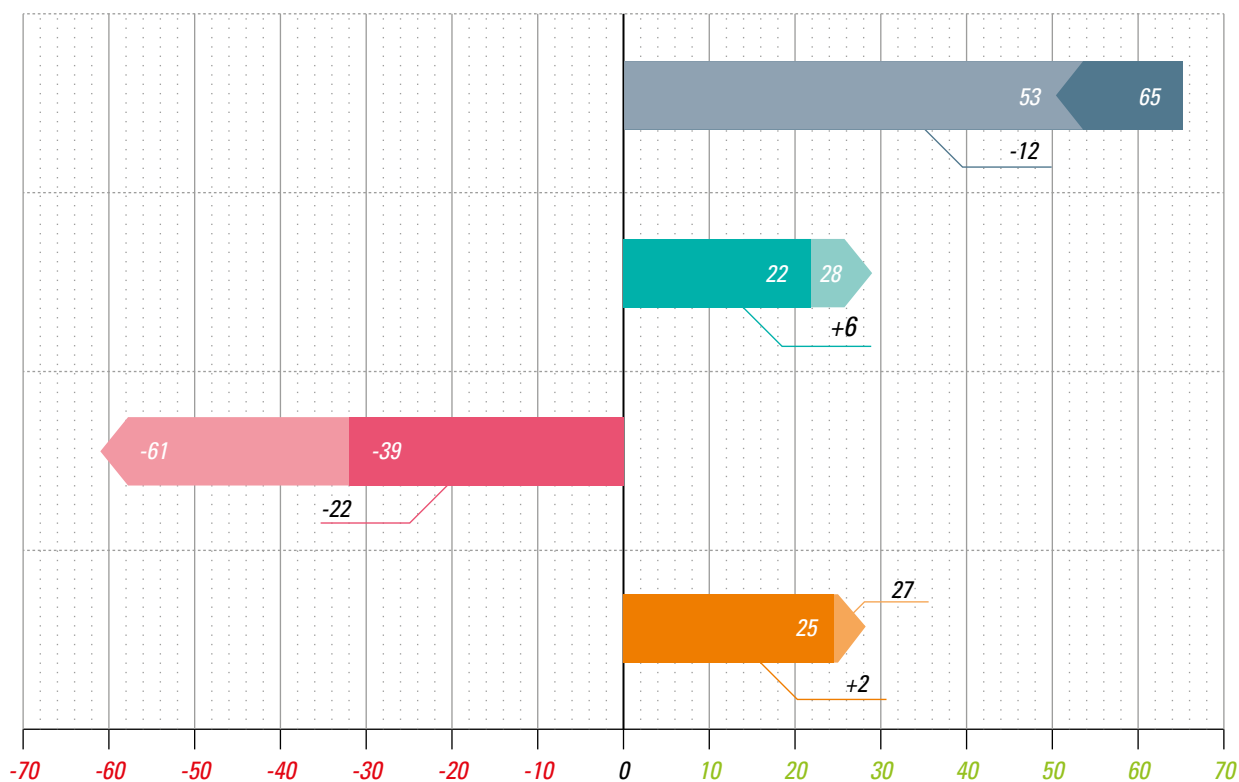
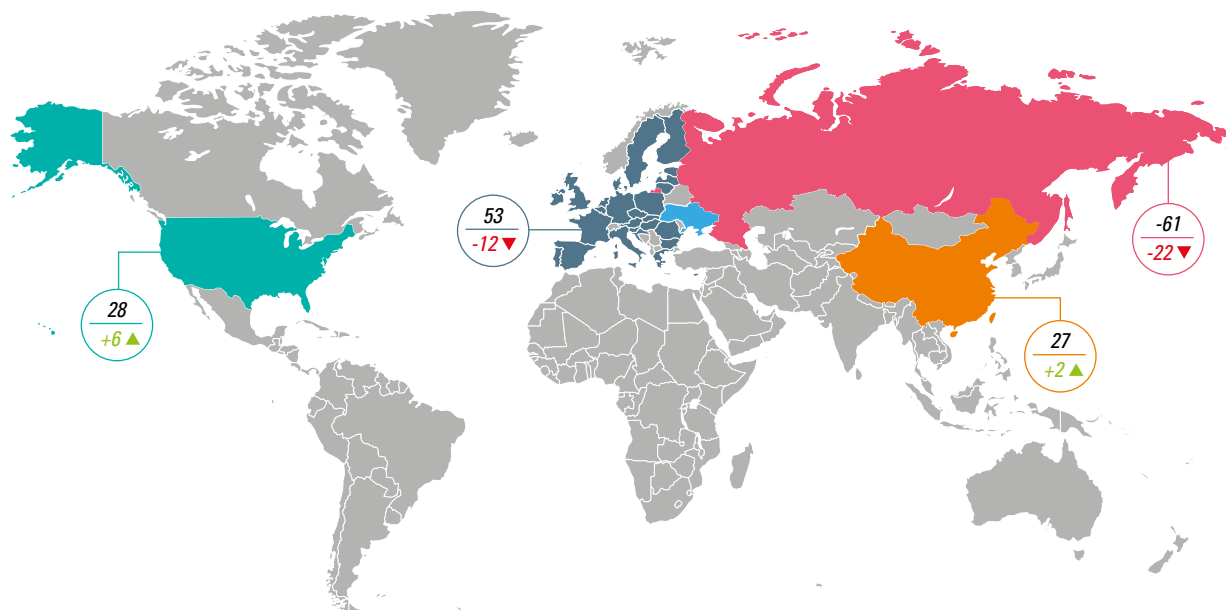
Наказ Міжнародного суду ООН від 19 квітня щодо тимчасових заходів, які зобов'язана виконати Росія (зокрема, відновити діяльність Меджлісу), показав усю складність майбутнього процесу. Перед Україною стоїть завдання представити докази про зумисність дій Росії – про підтримку незаконних озброєних формувань саме з метою тероризму. Вочевидь, що надати такі докази буде непросто – українські дипломати

визнають, що перед ними величезний виклик, а тому вони вже зараз залучають закордонних експертів для пошуку і представлення переконливих доказів. Утім, головний виклик все ж не в цьому, а в тому, як змусити Росію виконати і нинішні міжнародноправові акти, і майбутнє рішення Міжнародного суду ООН.

Події у відносинах Україна-Росія (січень-березень 2017). Оцінка в балах

Дата	Подія	Бали
16 січня	Україна передає позов проти Росії до Міжнародного суду в Гаазі	-7
23 січня	Секретар РНБОУ заявив, що Росія переходить до нової фази гібридної війни в Україні – «політичного тероризму» (через ліквідацію політичних, громадських діячів)	-2
25 січня	Кілька народних депутатів України оголосили про безстрокову блокаду ОРДЛО. Заблоковано залізничний рух (Луганська область)	-5
29 січня	Ескалація протистояння біля Авдіївки. 10 лютого Порошенко повідомив, що у боях загинули 15 військовослужбовців і один рятувальник	-9
2 лютого	У Раді безпеки ООН відбулося екстренне засідання, де більшість учасників засудили агресивні дії Росії біля Авдіївки	-2
8 лютого	Убито одного з польових командирів незаконних формувань Михайла Толстих («Гіві»). Прес-секретар Путіна заявив «про спробу дестабілізувати ситуацію на Донбасі», натякаючи на причетність України	-1
18 лютого	У Мюнхені відбулася зустріч міністрів закордонних справ у нормандському форматі. Жодних результатів	+1
	Росія визнає документи, видані так званими ЛНР і ДНР	-7
1 березня	На окупованих територіях Донбасу розпочинається так звана «націоналізація» підприємств, які працювали в українському правовому полі	-7
6-9 березня	Відкриті слухання щодо позову України проти Росії в Міжнародному суді ООН	-7
9 березня	Генпрокуратура РФ спростувала факт звернення Януковича до Росії з проханням ввести війська в Україну	-2
15 березня	РНБОУ України прийняла рішення припинити переміщення вантажів через лінію зіткнення	-6
19 березня	У Криму представили структуру, що займатиметься «інтеграцією Донбасу в РФ»	-3
22 березня	СБУ заборонило в'їзд до України російській учасниці «Євробачення». МЗС РФ гостро відреагувало на рішення Києва	-2
23 березня	Порошенко заявляє, що вбитий экс-депутат Росії Денис Вороненков був одним із головних свідків «російської агресії проти України»	-2

ІНДЕКС ВІДНОСИН

СПЕЦТЕМА

РОЗБУДОВА ОПК УКРАЇНИ: СПІЛЬНИМИ ЗУСИЛЛЯМИ

Російська агресія викрила низку проблем, які існують у секторі безпеки та оборони України. Їх намагаються вирішити з перемінним успіхом вже третій рік поспіль, як за рахунок отримання міжнародної допомоги, так і власними силами. Ключовою складовою в цьому процесі, безперечно, є розвиток вітчизняної оборонної промисловості, яка є головним чинником переозброєння армії та залучення західних інвестицій. Однак, на жаль, говорити про те, що на сьогодні в країні створені всі необхідні умови для ефективної роботи оборонних підприємств як злагодженого державного механізму, а також реалізований наявний промисловий потенціал, поки зарано.

Окупація Росією Криму та подальша військова агресія на Донбасі стали певним каталізатором різкого поживлення вітчизняних розробників та виробників озброєння та військової техніки як в державному, так і в приватному секторах економіки. Однак оборонна промисловість, яка тривалий час була орієнтована на експорт та зв'язки з російськими підприємствами, виявилася нездатною швидко заповнити наявні потреби військ необхідним озброєнням та обладнанням. На жаль, склалося так історично, що можливості вітчизняних зброярів обмежені, вони не спроможні цілком задовольнити потреби збройних сил України, в широкому спектрі озброєння та військової техніки (ОВТ). У країні ніколи не виробляли бойові літаки, комплекси протиповітряної оборони, корабельне озброєння, ударні, оперативно-стратегічні та оперативно-тактичні безпілотні авіаційні комплекси (БАК), бойові вертольоти, значну частину авіаційного керованого озброєння, переважну більшість боєприпасів, стрілецьку зброю і ще багато іншого. Безперечно, у таких умовах важливе значення мають відігравати дві складові - міжнародна допомога та максимальна мобілізація всіх можливих внутрішніх ресурсів країни. Однак не все так просто в поточних українських реаліях.

Міжнародна допомога

На фоні постійної загрози військової ескалації ситуації на Донбасі, керівництво України неодноразово зверталось до світової спільноти з проханням надати необхідну військову підтримку, в тому числі сприяти організації військово-технічного співробітництва між вітчизняними та іноземними компаніями. Врешті-решт, на саміті НАТО у вересні 2014 року члени альянсу вирішили надати Україні більшу підтримку. Були засновані шість трастових фондів, які мали покращити ситуацію в сфері тилового забезпечення, кібербезпеки, управління, зв'язку тощо. У результаті, зовнішня підтримка звелася до постачання нелетальної техніки та послуг. Станом на березень 2017 року блок НАТО через трастові фонди надав Україні допомогу на суму близько €35 млн. Були проведені навчання для більш ніж 2000 українських цивільних та військових.

Поза межами структур НАТО провідні країни світу також сприяли підвищенню обороноздатності України. Загалом за даними МО України на другу половину 2016 року впродовж 2014–2016 років Збройні Сили України отримали від різних держав матеріально-технічну та гуманітарну допомогу на суму близько 3 млрд гривень.

Довідково: Так, від США в рамках матеріально-технічної допомоги країна отримала: речове, медичне та технічне майно на загальну суму близько \$111 млн. Це коштовне медичне обладнання, аптечки, броньовані автомобілі підвищеної прохідності типу «HMMWV» та запчастини до них, багатодіапазонні радіостанції «Harris», прилади нічного бачення, хімічна лабораторія для оперативного аналізу хімічних речовин, обладнання для розмінування, радіолокаційні станції контрбатареїної боротьби

AN/TRQ-36, тактичне спорядження, комплекти літньої та зимової камуфльованої форми одягу, бронжилети та кевларові шоломи, шарфи, каремати та мікрофлісові шапки. У рамках гуманітарної допомоги США передали Збройним Силам України мобільний польовий шпиталь, продовольчі набори, генератори, обігрівачі для приміщень, водолазне спорядження та обладнання для Повітряних Сил. Крім того, для України купували низку зразків ОВТ, серед яких Міні-БПЛА RQ-11B «Raven».

У поточному році також очікується допомога з боку США. 8 грудня 2016 Сенат США більшістю голосів затвердив бюджет США на 2017 рік, який передбачає \$350 млн допомоги Україні в оборонній сфері. Колишній американський президент Барак Обама підписав цей документ.

Канада передала українській армії балістичні маски, прилади нічного бачення, бронжилети, кевларові шоломи, спальні мішки та велика кількість зимової форми одягу. Республіка Польща – комплекти постільного приладдя, житній хліб довготривалого зберігання, сухі пайки та речове майно на майже \$10 млн. Австралія – предмети зимової форми одягу вартістю понад \$4,5 млн. Велика Британія – речове та медичне майно, тактичне спорядження, зимове дизельне пальне, прилади нічного бачення та GPS-навігатори. Китай – обладнання для офтальмологічної клініки. Словацька Республіка – електрогенератори, освітлювальні комплекти, пластиковий посуд, спальні мішки, речове майно та широкий спектр медичного обладнання. Туреччина – речове майно. Французька Республіка – бронжилети та медичні матеріали на суму близько \$600 тис. Королівство Нідерланди – електрогенератори та зимове речове майно \$500 тис. Іспанія – бронжилети і кев-

ларові шоломи, Чехія та Албанія – спорядження та обмундирування, Литва – обладнання, обмундирування, Норвегія, Латвія, Данія, Японія – різноманітне обладнання.

Пріоритетом розвитку на поточний 2017 рік у ЗС України є військово-морські сили. Від США український флот вже отримує дорадчу допомогу за напрямками: розвиток протимінних спроможностей, підготовка підрозділів морської піхоти та офіцерів корабельного складу, створення системи висвітлення надводної обстановки, розвиток системи управління та кадрового менеджменту Військово-Морських Сил. Протягом останніх двох років ВМС ЗС України отримали від США швидкісні човни, водолазне обладнання та обладнання зв'язку,

Від Великої Британії українські ВМС отримують допомогу за напрямом підготовки сержантського складу морської піхоти, від Італійської Республіки – з питань проведення амфібійних операцій, від Турецької Республіки – у підготовці екіпажів кораблів, від Швеції, Норвегії, Болгарії, Румунії та інших країн – з питань розвитку системи управління ВМС.

Крім того, США, Велика Британія, Італія, Франція, Польща, Болгарія та Румунія надають допомогу Збройним Силам України у підготовці майбутніх офіцерів флоту шляхом навчання та стажування курсантів Інституту ВМС на бойових кораблях.

Протягом наступних років очікується надходження допомоги від США за напрямками розвитку системи висвітлення надводної обстановки, підвищення спроможностей корабельного складу, морської піхоти та визначених підрозділів ВМС, а також розвитку берегової інфраструктури.

Один з ключових напрямків допомоги розвитку української оборонної промисловості – сприяння впровадженню стандартів НАТО. Так, влітку 2016 року керівництво ДК «Укроборонпром» оголосило про початок створення системи тестової апробації стандартів НАТО в реальних умовах, розробки, модернізації, виробництва й ремонту озброєння та військової техніки. Реалізація проекту відбувається за сприяння Офісу зв'язку НАТО в Україні. Технічні стандарти стосуються всіх стадій життєвого циклу озброєнь, що регламентують реалізацію системи управління і забезпечення якості – AQAP (Allied Quality Assurance Publications) 2000-ї серії.

Однак цього в дійсності недостатньо. Отримання летального озброєння, яке б забезпечувало адекватну оборону від російської агресії, було б набагато важливішим чинником підвищення обороноздатності країни. У збройовому секторі у 2014–2016 рр. допомога Україні була обмеженою. Діяльність української сторони щодо закупівлі ОВТ за кордоном не мала жодних переваг. При цьому, на жаль, мали місце і приклади відмови від укладання контрактів, які стосувалися закупівлі військової техніки та озброєння у європейських країнах. Крім того, не вдавалося й іноземним компаніям успішно діяти в Україні.

Загалом, на характер розвитку військової (в контексті отримання озброєнь) співпраці з іноземними країна-

ми впливала низка різноманітних складових, які умовно можна поділити на зовнішньополітичні та внутрішньодержавні:

До зовнішньополітичних слід віднести:

- характер міжнародної політичної та економічної ситуації у світі. Він суттєво впливав і продовжує впливати на організацію військово-технічного співробітництва, як у сфері купівлі/продажу, так і в організації співпраці між виробниками ОВТ. (Тривалий час питання з поставкою озброєння до України залежить від того, хто є при владі в США, наскільки гармонійно в поточних історичних умовах розвиваються відносини між Україною та тією чи іншою країною, яку зовнішньополітичну орієнтацію має керівництво країни потенційного партнера тощо);
- особливості експортного законодавства конкретних іноземних країн, яке забороняє продавати озброєння та військову техніку в країни, де має місце збройний конфлікт (наприклад, Норвегія та низка інших європейських країн);
- де-факто, дзеркальність санкцій, які були введені західними країнами проти РФ, які опосередковано лягли й на Україну. Вітчизняним підприємствам періодично відмовляють у можливості купувати програмні засоби, обладнання, комплектуючі чи готове озброєння за кордоном з причини загрози потрапляння високотехнологічної військової продукції або продукції подвійного призначення спочатку до Криму чи Донбасу, а потім до Росії;
- не бажання військово-політичного керівництва окремих країн світу вступати в конфлікт інтересів з РФ. Особливо це характерно для тих країн, які мають тісні економічні зв'язки з Росією, і де російський вплив є достатньо суттєвим (Угорщина, Італія тощо);
- історичний досвід співпраці України з іноземними виробниками до початку війни на Донбасі та окупації Криму. Так, низка оборонних міжнародних проектів, які реалізуються в інтересах Збройних сил України, вже тривалий час мають невизначені перспективи. Мова йде про створення корвету в інтересах ВМС України із залученням низки провідних світових компаній та модернізацію вертольотів Mi-24 спільно з французькою Sagem. Часто хід виконання цих проектів надається закордонними партнерами як приклад складності співпраці з українською стороною.

До внутрішньодержавних можна віднести:

- недосконалість вітчизняного законодавства та відсутність структурних змін у сфері управління оборонною промисловістю України. За три роки була прийнята низка важливих і базових документів у секторі безпеки та оборони, проте в країні досі не створені сприятливі умови для іноземних інвестицій в сферу розвитку ОВТ з боку закордонних виробників; не реалізовані ефективні алгоритми взаємодії із закордонними виробниками в оборонному секторі; досі не проведено корпоративізацію оборонних підприємств ДК «Укроборон-

пром», про яку так часто говорять; державним підприємствам поки не надано право створювати спільні підприємства із іноземними для виготовлення ОВТ (за винятком ДП «Антонов») і т.д.

Все це призводить в тому числі і до того, що низка перспективних проектів, спільних з іноземними партнерами, досі не реалізована. Так, наприклад, заявлені раніше ініціативи на кшталт створення підприємства з польським виробником бронезилетів «Lubawa», а також низка інших проектів зараз наштовхнулися на організаційні, фінансові та бюрократичні перешкоди з українського боку. Західні оборонні компанії болісно сприймають пропозиції щодо проектів, в яких 51% пакет повинен належати українській державі, а також здивовані тим, що в Україні не прийнято платити роялті розробнику ОВТ;

- достатньо тривалий процес прийняття ключових документів, які дозволяють потенційним партнерам побачити перспективи розбудови промисловості України та наявні потреби на внутрішньому ринку. Так, схвалена лише Концепція Державної цільової програми реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2020 року. Крім того тільки через три роки війни – 22 березня 2017 року – Президент України ввів у дію рішення про Державну програму розвитку Збройних сил України до 2020 р.;
- значні корупційні ризики, рівень яких за роки війни, на жаль, суттєво не змінився. Новостворені антикорупційні органи себе ще не проявили в повній мірі.

Якщо ситуація кардинально не змінюватиметься впродовж найближчих трьох-п'яти років, зміцнення обороноздатності та підвищення спроможностей війська де-факто буде ґрунтуватися на власних можливостях держави, які не є всеохоплюючими.

Внутрішній ринок

Тим не менш, незважаючи на наявні проблемні моменти, за кілька років війни українська оборонка все ж таки має значні досягнення.

1. Оборонна промисловість ожила, відчула свою необхідність і почала працювати на задоволення внутрішніх проблем настільки, наскільки вона спроможна, ба навіть більше. З'явилося низка нових гравців, а вже відомі почали розширювати спектр власної продукції. Приватний сектор ОПК істотно виріс і, фактично, за кількістю наздогнав державний, а останнім часом навіть перехопив ініціативу за об'ємом продукції і послуг, що надаються. Так, якщо у 2015 році в державному оборонному замовленні на підприємства зі складу ДК «Укроборонпром» припало до 67%, а на решту компаній з різною формою власності, у тому числі приватні, близько 33%, то у 2016 році цей показник суттєво змінився. Частка Концерну вже склала лише 53,3%, а решта вже – 46,7%. Ідеї в приватному секторі впроваджуються в кілька разів динамічніше, ніж у державному.

Довідково: За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі (МЕРТ), в Україні зараз 166 дер-

жавних і 92 приватних підприємств. 133 оборонних підприємства знаходяться у віданні ДК «Укроборонпром» (з них 6 спецекекспортерів, майже півтора десятка заводів і КБ де-факто знаходяться на окупованій Росією території). Значна частина оборонних підприємств є у складі Державного космічного агентства України (ДКАУ – 25 підприємств) і Міністерства оборони України (8 профільних заводів, в основному підприємства з відновлення озброєнь і військової техніки). Деякі підприємства належать окремим міністерствам (наприклад, чотирма управляє МЕРТ, а двома МВС і т.д.).

На сьогодні, в приватному секторі успішно діють НВО «Практика», АТ «Мотор Січ», НВК «Техімпекс», ХК «Укрспецтехніка», НВФ «Адрон», ПАТ «Ленінська кузня» (нова назва ПАТ «Завод „Кузня на Рибальському“»), Інжинірингова компанія «Стілетто Україна», НВП «Темп-3000», НВО «Атлон Авіа», «Укрспецсистемз», ТОВ «Телекар-прилад», українське агентство з перспективних науково-технічних розробок UA.RPA і ще багато інших.

Однак, приватникам поки не під силу в фінансовому плані потягнути великі проекти. Одна справа, коли мова йде про проект невеликого безпілотника, і зовсім інша, коли мова йде про комплекс ППО або літак, вартість яких в рази більша. Тут потрібний державний підхід.

На сьогодні в державному секторі слід виділити низку підприємств зі складу ДК «Укроборонпром» – ДП «ДККБ «Луч», Київський, Львівський, Житомирський та Миколаївський бронетанкові заводи, Харківський завод ім. В. О. Малишева, Харківське КБ з машинобудування ім. О. О. Морозова, ПАТ «Завод Маяк» та багато інших. Поряд з випуском нової техніки вони зайняті в тому числі ремонтом та модернізації наявного арсеналу озброєння в інтересах ЗС та Національної гвардії України, що сьогодні є превалюючим у процесі підвищення обороноздатності країни.

Усього з початку року Збройні Сили України отримали від державних підприємств трохи більше трьох тисяч одиниць озброєння та військової техніки та майже шістьдесят тисяч боєприпасів. Однак це не є достатньо високим показником з огляду на те, що майже п'ятдесят тисяч одиниць, із загальної у 54 тисячі одиниць ОВТ, відновлено власними силами і засобами Збройних Сил України.

2. ДК «Укроборонпром», як і решта державних та приватних підприємств, практично повністю відмовилися від російських комплектуючих. За даними «Укроборонпрому», на початку війни лише 55% компонентів для військової техніки й зброї вироблялося в Україні, 10% імпортувалося із західних країн, 35% – з РФ. На сьогодні вже близько 70% компонентів виробляється в Україні, а 30% – на Заході. У 2016 році до програми імпортозаміщення залучено 400 підприємств усіх форм власності по всій країні, які виробляють понад 1 700 замінених вузлів, агрегатів та комплектувальних виробів. Зокрема, у бронетанковій галузі випускається вже близько 87% деталей в Україні та лише біля 13% – закуповується у західних партнерів.

3. За останні три роки з'явилася низка нових зразків ОВТ. Деякі з них уже постачаються у війська, в тому числі в зону проведення Антитерористичної операції. Так, в країні з'явилася лінійка різноманітних машин з колісною формулою 4x4: «Козак-2» від НВО «Практика», «БАРС-8» від корпорації «Богдан Моторс», «Кугуар» та «Спартан» від ПАТ «АвтоКрАЗ» та «Трітон» від ПАТ «Завод „Кузня на Рибальському“». Деякі з них уже використовуються за призначенням. Так, наприклад, випущено 64 одиниці автомобіля «Козак-2» для Державної прикордонної служби та Національної гвардії України, щонайменше 120 бронемашин KRAZ Spartan та Cougar надані низці силових структур України, а кілька БМ «Трітон» використовуються вітчизняними прикордонниками.

Успішно застосовують за призначенням БПЛА А1-С «Фурія» від НВП «Атлон Авіа» та PD-1 від всеукраїнського центру волонтерів «Народний проект» та компанії UkrSpecSystems, а також БпАК «Лелека-100» від виробничо-інноваційної компанії «DeViRo», БпАК «Мара-2М» від ТОВ «Карболайн», БпАК «Валькірія» від «армії SOS». Комплексів передано небагато, однак, головне, що ситуація щодо ОВТ у військах вже почала змінюватися.

Приватне АТ «Мотор Січ» за власні кошти реалізовує нові проекти модернізації вертольотів Мі-2МСБ-В і Мі-8МСБ-В, які наразі у війська не пішли.

Українське агентство з перспективних науково-технічних розробок UA.RPA в свою чергу розробило тактичний розвідувально-ударний комплекс, лазерну систему виявлення снайперів, балістичні каски, портативний УКХ модем для передачі даних в режимі псевдовипадкової перестройки частоти.

Крім того, в Україні створені та використовуються в АТО (з перемінним успіхом) 120 мм міномет «Молот» від ПАТ «Завод Маяк», що входить до ДК «Укроборонпром». До речі, підприємствами з Концерну розроблений перший український бойовий робот «Фантом», ДержККБ «Луч» спільно з підприємствами ДКАУ реалізують проект створення ракети «Вільха» для системи на базі РСЗВ «Смерч».

Водночас до війська вже постачають створені за часів незалежної України ПТРК «Стугна-П» від ДержККБ «Луч», бронетранспортери 8Х8 БТР-4 від Харківського конструкторського бюро з машинобудування ім. О. О. Морозова (ХКБМ) та БТР-3 від Київського бронетанкового заводу, 4Х4 «Дозор-Б» виробництва Львівського бронетанкового заводу, а також різноманітні навігаційні комплекси і багато іншого. Відомо, що з 2014 року до Національної гвардії було передано не менше 50 БТР-4. З 2014 року ХКБМ виконує замовлення від Міністерства оборони і Міністерства внутрішніх справ на виробництво майже 200 бронетранспортерів БТР-4. Трохи більше 100 БМ БТР-3 надані різним силовим структурам, а перші 10 бронемашин «Дозор-Б» влітку 2016 року вже передані до лав ЗС України.

Тим не менш, на фоні наявних досягнень на внутрішньому ринку є низка проблемних моментів. У країні створена певна державна монополія, і приватному бізнесу, що діє в оборонній сфері, вкрай важко, навіть

при наявності конкурентоздатного зразка ОВТ, отримати можливість постачати його у військових інтересах. Одночасно з цим присутнє певне провладне лобі, де кілька приватних підприємств, які або належать представникам влади, або специфічно нею контролюються, мають певні преференції в процесі отримання держоборонзамовлення.

Одвічне питання: як бути і що робити?

В Україні за три роки війни вже сформувалася думка, що підвищення обороноздатності країни в умовах поточної військово-політичної обстановки цілком залежить від нас самих. Міжнародна допомога, яка надається країнами-партнерами, є важливим чинником підвищення можливостей, однак вона носить допоміжний характер і не може вирішити всі наявні проблеми. Лівову частину життєвих задач слід розв'язувати самостійно.

Питання ж оснащення військ сучасним ОВТ цілком залежить від того, наскільки злагоджено та правильно буде діяти державний механізм у контексті створення внутрішніх умов для ефективного використання всіх наявних ресурсів та можливостей.

Для цього, щонайменше, необхідно створити відповідний державний орган у сфері оборонної промисловості (агентство), який би забезпечував формування військово-технічної політики у сфері оборонно-промислового будівництва; створити здорове конкурентне середовище і єдині прозорі правила гри щодо державного оборонного замовлення та зовнішньо-економічної діяльності для всіх виробників усіх форм власності. Також потрібно лібералізувати умови для організації інвестування в галузь, забезпечити правові умови для створення спільних підприємств між державними компаніями та іноземними партнерами (випадок з ДП «Антонов» не має бути винятком із правил).

Одночасно з цим слід максимально ефективно використовувати потенціал роботи з іноземними партнерами. Адже обмеженість можливостей вітчизняної оборонної промисловості можна вирішити лише у співпраці. На фоні цього необхідна історія успіху з іноземними партнерами у сфері спільного створення сучасних зразків ОВТ. У цьому контексті слід максимально використовувати співпрацю з країнами, які готові йти на глибоку кооперацію, зокрема, з тією ж Польщею. Успішність проектів з поляками може породити впевненість іноземних партнерів у тому, що з Україною можна співпрацювати у цій царині. Однак, незважаючи на гучні заяви про спільні проекти з Польщею, на практиці ж цього, на жаль, досі не реалізовано.

Крім того, необхідно формувати плідне підґрунтя для взаємодії з США та іншими європейськими країнами в оборонній галузі та усувати політичні, організаційні, бюрократичні й інші перешкоди.

І головне, нарешті має прийти розуміння, що в поточних умовах усі мають бути зосереджені на вирішенні одного завдання – підвищення обороноздатності країни з метою недопущення поширення російської агресії.

TRUMAN Agency

Агентство стратегічних комунікацій TRUMAN Agency націлене на вирішення чутливих комунікаційних питань в Україні та для України.

Наші експерти створюють та втілюють у життя комунікаційні програми, які дозволяють залучити політичний істеблшмент та інші цільові аудиторії до конструктивного діалогу на локальному, регіональному, національному та міжнародному рівнях. Результатом такої роботи завжди стає зміцнення репутації, підвищення ступеню довіри і відчинені вікна можливостей для наших клієнтів.

Контакти: вул. Мельникова, 12, Київ, 04050
Тел.: +380 98 175 97 46
www.trumanagency.com

Інститут світової політики / Institute of World Policy (IWP)

IWP представляє нове покоління аналітиків, відданих європейському вибору України. Місія Інституту полягає в розробці аналітичних досліджень та здійсненні проектної діяльності для просування європейських стандартів та практик в Україні, а також для зростання підтримки лідерами громадської думки, офіційними особами ЄС і НАТО європейської та євроатлантичної перспективи України.

Продукти IWP включають політичний аналіз та рекомендації, створення дискусійних платформ для всебічного публічного обговорення основних зовнішньополітичних проблем та викликів, ведення регулярного діалогу зі світовими вченими, мислителями та експертами у сфері міжнародних відносин.

Контакти: вул. Еспланадна, 32в, Київ, 01001
Тел.: +380 44 374 03 11
e-mail: info@iwp.org.ua

Експертна група:

Дарія Гайдай
Альона Гетьманчук
Андрій Гончарук
Віктор Кіктенко
Леонід Літра
Антон Міхненко
Сергій Солодкий

© Повне або часткове відтворення матеріалів дослідження допускається виключно за згоди авторів проекту.

